
Omkarasya Darshanikam Svarupam

——
ಓಂಕಾರಸ್ಯ ದಾರ್ಶನಿಕಂ ಸ್ವರೂಪಂ

——
Document Information

Text title : Onkarasya Darshanikam Svarupam

File name : OMkArasyadArshanikaMsvArUpam.itx

Category : misc, article

Location : doc_z_misc_general

Author : mahAprabhulAla gosvAmI

Proofread by : Meera Iyer

Description/comments : from Sarasvati Sushma 37, Vol. 1-4

Latest update : November 15, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

November 15, 2025

sanskritdocuments.org

ಓಂಕಾರಸ್ಯ ದಾರ್ಶನಿಕಂ ಸ್ವರೂಪಂ

ಭಾರತೀಯಸಂಸ್ಕೃತಿಃ ಸಮನ್ವಯಾತ್ಮಿಕೇತಿ ದಾರ್ಶನಿಕಸಿದ್ಧಾಂತೋಽಪಿ ತಾತ್ತ್ವಿಕದೃಷ್ಟ್ಯಾಽಭೇದ . ಗಂಗಾಪ್ರವಾಹಪಾತ ಇವ ವಿರೋಧಂ ಮಧುಮಿಶ್ರಣಮಿವಾತ್ಮಸಾತ್ಕರ್ವಂತೀಯಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಃ ಅನೇಕತ್ವೇ ಏಕತ್ವರೂಪೇಣಾನುಸ್ಯೂತಾಕ್ಷಣ್ಣೀವಾವಿರುದ್ಧಾ ವಿರಾಜತೇ . ನೂನಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೋಚರಮಿದಂ ವಿಶಾಲಂ ಬಹುಧಾ ಭಿನ್ನಂ ಬಾಹ್ಯಂ ತತ್ತ್ವಂ ತತ್ರಾತ್ರತ್ಯಾಚಾರ್ಯಾಣಾಂ ನಾಸ್ತಿ ಆಕ್ಷೇಪಃ, ಅನೇಕತ್ವನಿಷೇಧೋ ವಾ; ಅಪಿ ತು ಬಾಹ್ಯಸ್ವರಾವಲೋಕೇನೇನೈವೈತೇಷಾಮಂತಃ ಜ್ಞಾನಾನ್ವೇಷಣ ಏವಾತುಲನೀಯಃ ಪ್ರಯಾಸಸ್ತತ್ತ್ವವ ಪರಿತೋಷಃ, ವಸ್ತುತತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪೋಪಲಭಿಶ್ಚಾನ್ಯಥಾ ಶುಕ್ಲಾ ಜಾತಂ ರಜತಜ್ಞಾನಮಪ್ಯರ್ಥಕ್ರಿಯಾಕಾರಿತಾಂ ನ ಜಹ್ಯಾತ್ . ತತ್ತ್ವಾನುಸಂಧಾನತತ್ಪರಾ ಇಮೇ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವಾಂತಸ್ತಲೇ ಪ್ರವೇಶಮವಾಪ್ಯ ಸುಧಾಮಾಧುರೀಮವಗಾಹ್ಯಾನ್ಯಾನಪಿ ಸುಧಾಸಾಗರೇ ಉನ್ಮಜ್ಜಯಂತಿ .

ಭಾರತೀಯಸಮನ್ವಯವಾದೋ ನ ವಿರೋಧಭೂಮಿಃ; ಅಪಿ ತು ಬೈಡಲೇಮಹೋದಯಾವಿ

“Appearance and Reality” ಸತ್ಯಾಭಾಸಯೋರಿತ್ಯಾಖ್ಯೇ ಯಥೋಕ್ತವಂತಃ ತಥೈವಾತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವತ ಏವ ಅವಧೂತರಹಸ್ಯತತ್ತ್ವಂ . ಪರಮತತ್ತ್ವೇ, ಆಪಾತದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಪರಸ್ಪರಂ ವಿರುದ್ಧಾನಿ ತತ್ತ್ವಾನಿ ನಿಶ್ಚಿತೈಕಾತ್ಮತಾಯಾಂ ವಿಶೃಂಖಲತಾಂ ನಾಧತ್ತೇ; ಅಪಿ ತು ಸಾಮಂಜಸ್ಯಪೂರ್ಣೇಽಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ವಿರೋಧಂ ವಿಹಾಯ ಅಂಗಿನೋಽಕ್ಷಣ್ಣತಾಂ ವಿಧತ್ತೇ . ಸಮನ್ವಯಾತ್ಮಕತ್ವಮೇವ ಭಾರತೀಯದರ್ಶನಸ್ಯ ಗತಿಶೀಲತಾಂ ಸಂಪಾದಯತಿ, ವಿನಾ ಗತಿಂ ಸಮನ್ವಯೋ ನ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ .

ಭಾರತೀಯಚಿಂತನಧಾರಾಯಾಂ ಧರ್ಮಮಹತ್ತ್ವಂ ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರಸೂತಾಂಧವಿಶ್ವಾಸೋ ನಾಸ್ತಿ . ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಖನಿಜೋತ್ಪನ್ನಸ್ವರ್ಕರ್ಕಶವಿಚಾರಚಾತುರೀನಿಕಷಪರಿಪೂತೋ ರತ್ನಭೂತೋಽಯಂ ಧರ್ಮಃ . ಧರ್ಮಃ ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ಯ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೇತಿ ಧರ್ಮ ಏವ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ, ಅತ ಏವ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಅಪೌರುಷೇಯಃ ಸನಾತನ ಉದಾರಶ್ಚಾಯಂ ಪುರುಷಭ್ರಮಪ್ರಮಾದಾದಿಕಲಂಕಶೂನ್ಯ ಆಚಾರಶಿಕ್ಷಾರ್ಥಮಾರ್ಯೈರಂಗ . ಅತ ಏವ “ಆಚಾರಃ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ” ಇತ್ಯಸಕ್ಯದುದ್ಧೋಷೋ ವಿದ್ಯತೇ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷು . ಅನಾಸಕ್ತಿಭೂಮಾವಾವಸ್ಥಿತ ಏಷ ಧರ್ಮಃ ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಷ್ಟಾತ್ಮದರ್ಶನಂ

ವಿಧಾಯ ಸ್ವಾರ್ಥದೃಷ್ಟ್ಯೈವ ಮಹಾಕರುಣಾದ್ರಃ ಸರ್ವೋಪಕಾರಕರಣಮೇವ ಸ್ವಾರ್ಥಂ ವಿದಧಾತಿ .

“ಸರ್ವಭೂತಸ್ಥಮಾತ್ಮಾನಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಚಾತ್ಮನಿ” (ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾ - ೬.೨೯) ಇತಿ ಗೀತೋಕ್ತಿರತ್ಯೈವ ಸಾಫಲ್ಯಮಶ್ನುತೇ . ಅತ್ರ ಪರಾರ್ಥೋಽಪಿ ಸ್ವಾರ್ಥೋ ಭವತಿ, ಸ್ವವೃತ್ತಿರಕ್ತಸ್ಯೈವಾಭಾವಾತ್ . ಧರ್ಮೋಽಯಂ ಮಾನವಸ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕಜೀವನಮುನ್ನತಭೂಮೌ ನಿಧಾಯಾಶುಭಹೀನಸ್ವಾಭಾವಿಕೀಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ದೂರೀಕೃತ್ಯೋದಾರೋದಾತ್ತವಿಚಾರಮಾವಿಷ್ಯತ್ಯ ಭಾರತೀಯಮಾನವತಾಂ ಸಂಪಾದ್ಯಾತ್ಮಾನುಗ್ರಹಾಭಾವೇಽಪಿ ಭೂತಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ನಿವೃತ್ತಿಭೂಮಿಕಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಪ್ರಸೂತೇ . ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರತಿಕೂಲಾನಿ ಪರೇಷಾಂ ಕೃತೇ ನಾಚರಣೀಯಾನೀತ್ಯೇವ ಭಾರತೀಯನಿಧಿಃ .

ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿವೃತ್ತಿಭೇದಾದ್ ಜ್ಞಾನವಿಮಲಧಾರಾ ದ್ವಿಧಾ ವಿಭಕ್ತೇವ ಪ್ರತೀಯತೇ; ಕಿಂತು ಲೋಕೋಪಕಾರಕರಣಾಯ ಸದಾಽಽರ್ಥಚಿತ್ತಸ್ಯ ಮನೀಷಿಣೋ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗ ಉದಾಸೀನಮಾರ್ಗೋ ವಾ ನೈವ ಸಂಭಾವ್ಯತೇ, ಯತೋ ಲೋಕದುಃಖಾಸಹಿಷ್ಣುತ್ವಮೇವ ತಪಸಿ ಪ್ರವರ್ತಯತಿ ಅತ್ರತ್ಯಾನ್ ಸಾಧಕಜನಾನ್ ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಸಂಪನ್ನಾನ್ . ಕಥಮಸೌ ಬುದ್ಧಃ ಸನ್ ಲೋಕೋಪಕಾರವಿರತೋ ಭವೇತ್ ? ಯತೋ ಮೂಲಸ್ಯೋಪಕ್ರಮಸ್ಯೋಪಸಂಹಾರೇ ಉಚ್ಛೇದಾತ್ . ಯತ ಔದಾಸೀನ್ಯಂ ಭಜಮಾನಾಸ್ತೇ ತಪಃಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಪ್ರತಿ ಮೂಲಾಧಾರಮೇವ ಪರಿಜಹ್ಯಾತ್, ಅತೋ ಭಾರತೀಯನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗ ಉದಾಸೀನಮಾರ್ಗೋ ವಾ ವ್ಯಷ್ಟಿಹಿತಮವಿಗಣಯ್ಯ ಸಮಷ್ಟಿಹಿತಸಾಧನಾಯಾ ಏವೋಪಸಂಹೃತಃ ಸಮಸ್ತಂ ವಿಶ್ವಮೇಕನೀಡಮವಲೋಕಯಂತೋಽಖಂಡಚರಾಚರಂ ವಿಶ್ವಂ ವಾಸುದೇವಮಾಕಲಯ್ಯ ತದ್ಧಿತಕಾಮನಯೈವ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗ ಉದಾಸೀನಮಾರ್ಗೋ ವಾ, ಅನ್ಯಥಾ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗಚಾರ್ಯಾಣಾಮುದಾಸೀನಮತಪ್ರವರ್ತಕಾನಾಂಚಾಚಾರಃ ಸರ್ವಥಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಮಂಜಸ್ಯಂ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್ . ಚರಾಚರಕಲ್ಯಾಣಾಯ ತೇಷಾಮಶೇಷಜೀವನಯಾಪನಂ ಸರ್ವಥಾ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗಸ್ಯ ತಥಾರ್ಥತ್ವಾಭಾವೇ ಕಥಂ ತಜ್ಜೀವನಂ ಸಾಫಲ್ಯಂ ಭಜೇತ ? ವಿಶಿಷ್ಟಭಾವಭೂಮಿಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ದೇಶಸ್ಯ ಸಮಾಜಸ್ಯ ಸಮವಾಯಸ್ಯ ಚ ಹಿತಕಾಮನಯಾ ಸಮಷ್ಟ್ಯ ಭ್ಯುದಯಾಯೈವೈತೇಷಾಂ ಬಾಧಾಶೂನ್ಯಾ ಜೀವನಯಾತ್ರಾ ಪ್ರವಹತಿ . ಸಂಚರಣಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಸಾಧನತಾ ವ್ಯಷ್ಟ್ಯನಾಸಕ್ತೌ ಸನ್ನಿಹಿತಾಸ್ತಿಷ್ಠಂತಿ .

ಆರ್ಯಭಾವನಾದಿವಾಹನಂ ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯಮೇವ . ಆರ್ಯೈಃ ಸಹ ಪಾರಸೀಕಾನಾಂ ನಿವಾಸೈಕ್ಯಾದೇವೋಭಯೋರ್ಭಾವನಾಯಾಂ “ಜ್ಯೋತಿಷಃ” ಆರಾಧನಸ್ಯ ದೇವಸ್ತವನಪರಂಪರಾಯಾಶ್ಚ ಸಾಮ್ಯಂ .

ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಸ್ಯ ತೃತೀಯ-ಚತುರ್ಥಾಧ್ಯಾಯಯೋಃ ಸಗರನೃಪಸ್ಯ ಕಥೋಪಲಭ್ಯತೇ

. ತನ್ನಿದೇಶೇನ ಪಹ್ಲವಾದಿಪ್ರಾಚೀನಪಾರಸೀಕಾನಾಂ ವೇದಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ಸಾಧನಾಯಾಮನಧಿಕಾರಃ ಸಮಜನಿ . ಆಸೀಚ್ಛಾದೇಶಃ ಶ್ಮಶ್ರುಮುಂಡನಂ ತ್ರೈಕರ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ . ಅತೋ ವೈದಿಕಭಾವನಾಯಾ ಅಂತಃಪ್ರಕೃತೇಃ ಸರ್ವಥಾ ಪರಿವರ್ತನಂ ತತ್ರಾಪಿ ನ ಜಾತಂ . ಅಸ್ಯಾ ಭಾವನಾಯಾ ಇತಿಹಾಸಾನುಧಾವನೇ ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯಮೇವ ಧ್ರುವಪದರೂಪೇಣ ವರ್ತತ ಇತ್ಯತ್ರ ನಾಸ್ತಿ ಕಾಪಿ ಸಚೇತನಾಂ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ .

ಮಂತ್ರೇಷು ವರ್ತಮಾನರಹಸ್ಯಾನಾಮಾವಿಷ್ಕಾರ ಉಪನಿಷದಾದಿಷು ವಿದ್ಯತೇ . ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಣೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಭೇದೋಪಲಭಿಃ ಪರವರ್ತಿಕಾಲವರ್ತಿನೀ . ಅತ ಏವ ಗೀತಾಯಾಂ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಸ್ಯ ಕರ್ಮಯಜ್ಞಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಜ್ಞಾನೇ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಶ್ಚ ಪ್ರಕಟಿತಾ . ಕರ್ಮಭಿಃ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿರ್ಜ್ಞಾನೇನ ಚ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತೀಮಂ ಭೇದಮಾದಾಯ ಸ್ವರ್ಗೋಪಲಾಪೋಪನೀತವಸ್ತುಪ್ರಾಪ್ತಿಸ್ಥಾನ . ಅಪವರ್ಗಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಂ ತು ತತ್ತದ್ದಾರ್ಶನಿಕಚಿಂತಿತಂ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ಸುಸ್ಪಷ್ಟಮೇವ . ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೇನೈತತ್ಸುಸ್ಪಷ್ಟಮಾಭಾತಿ ಯದ್ ಆತ್ಮಚೇತನಾಯಾ ಲೋಕೋತ್ತರಚಿನ್ಮಯಭೂಮೇರುತ್ತೀರ್ಣಮೇವ ಕ್ರಿಯಾಕಲಾಪಾನಾಂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಿತಿ . ಅತಶ್ಚಿನ್ಮಯಭೂಮಿರೇವ ಸ್ವರ್ಗಃ . ಸ್ವರ್ಗಾಪರಪರ್ಯಾಯಸ್ವಃ ಇತ್ಯನೇನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯ ಭೂಮೇರನುಭವ ಏವ ಪ್ರಮಾಣಂ . ತತ್ರ ಗಮನಮೇವ ಸ್ವರ್ಗಃ . ಬ್ರಾಹ್ಮಣವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಲಭ್ಯಮೋಕ್ಷೇಣ ಸಹ ದ್ರವ್ಯಯಜ್ಞಲಭ್ಯ “ಸ್ವಃ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಭೇದಃ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಏವ .

ಕ್ರಿಯಾಕಲಾಪನಿರ್ವಾಹಕತ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಯಜುರ್ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸ್ತತ್ತ್ವವ ಚಾಂತಿಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಈಶೋಪನಿಷದಃ ಸನ್ನಿವೇಶೋಽಸ್ತಿ . ಇಯಮುಪನಿಷದ್ ಸಂಹಿತಾಯಾಮಂತರ್ಭುಕ್ತಾ . ಯಜುರ್ವೇದಸಂಹಿತಾಶೇಷಾಧ್ಯಾಯೇ ಉಪನಿಷದಃ ಉಪಸ್ಥಾಪನಮತಿಶಯಮಹತ್ತ್ವ ಪೂರ್ಣಂ, ತತ್ರೋದಾರೋದಾತ್ತದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯಾತುಲನೀಯಾ ಚೇಷ್ಟಾ ವರ್ತತೇ . ಕರ್ಮವೇದಶೇಷೇ ಸಾರ್ವಭೌಮಜ್ಞಾನಾವತ ಪ್ರಜ್ಜಲಿತಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನೇ ಉಪಸಂಹಾರಃ ಕಿಂ ನ ಕೃತಃ ? ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಧಾರಾಂ ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದಧಾರಾಯಾಂ ಪ್ರವಾಹಿತವಾನ್ . ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಕರ್ಮಣೋಽಜ್ಞಾನರೂಪಾಯಾ ಅವಿದ್ಯಾಯಾಶ್ಚ ಶುಕ್ಲೇ ಕರ್ಮಣಿ ವಿದ್ಯಾಯಾಂ ವಾಸವತಾರಣಮೇತಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಮುದ್ದೇಶ್ಯಂ . ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದಪ್ರವರ್ತಕಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಯೋಪನಿಷದಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಮಾವಹತೋಽಭೇದೇ ಸುನಿಶ್ಚಿತಂ .

ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಭಾವಸಾಧನಾಯಾಂ ಶ್ರದ್ಧಾಯಾ ಮಹತ್ತ್ವಂ ವರ್ತತೇ . ಕರ್ಮಣಿ ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಃ, ಆವೇಗಸ್ಯ ಚಾನನ್ಯಸಾಧಾರಣಂ ಮಹತ್ತ್ವಂ . ಶ್ರದ್ಧಯೈವ

ಸಹ ಮಾನವಚಿತ್ತಸ್ಯಾಪರಾಪಿ ವೃತ್ತಿಃ ಮನನಂ, ಯಸ್ಯ ಚಾಪರಪರ್ಯಾಯ ಊಹಸ್ತಕೋ ವಾ . ತರ್ಕಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾ ಯತ್ರ ಚ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಂತರ್ನಿಹಿತಾ . ಜಿಜ್ಞಾಸೈವ ಸಾಧನಂ, ಅಸ್ಯಾಃ ಸಾಧನಾಯಾ ಉಪಸಂಹಾರ ಆತ್ಮವಾದೇಽಪವರ್ಗೇ ವಾ . “ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯೋ ಮಂತವ್ಯೋ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯಃ” (ಬೃ0 ಉ0 ೨.೪.೫) ಇತಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದಃ ಸಾರತಮೋಽಯಮುಪದೇಶಃ ಭಾರತೀಯದರ್ಶನಸ್ಯ ಸಾರಃ ನಿಯಾಸೋ ವಾ . ಭಾರತೀಯಜನಮನಸೋ ಜೀವನಪ್ರವಾಹೋ ಮುನೀನಾಂ ಸರ್ವಾ ಆಶಾಃ, ಆಕಾಂಕ್ಷಾಶ್ಚ ಅಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಪರ್ಯವಸಿತಾಃ ಪ್ರಿಯತಮಾಂ ಮೈತ್ರೇಯೀಮುಪದಿಶ್ಯ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗಂ ಸಂಜಗ್ರಾಹ . ಏತಮೇವೋಪದೇಶಮಾದಾಯ ಭಾರತೀಯದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯಾಸಂಖ್ಯಾ ಧಾರಾ ವಾವಹ್ಯಂತೇ, ಆತ್ಮನಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸ್ಯಾಪವರ್ಗಸ್ಯ ಕಾರಣಂ ಶ್ರವಣಂ ಮನನಂ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಂಚೇತಿ ಆತ್ಮವಾದಧಾರಾ ಮುನಿಧಾರಾ . ದೇವತ್ವಮಾತ್ಮತ್ವಂಚೋಭಯಮಪ್ಯತೀಂದ್ರಿಯಮೇವ . ಅತೋ ದೇವದರ್ಶನಮಾತ್ಮದರ್ಶನ ವಾ ಭವತು, ಅಪ್ರಾಕೃತತ್ವಮುಭಯತ್ರ ತುಲ್ಯಮೇವ . ದೇವತ್ವಂ ಭವತು ಆತ್ಮತ್ವಂ ವಾ ಮೂಲೇ ಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಸಾರಣಸ್ಯ ವ್ಯಾಪಕತ್ವಸ್ಯ ವಿರಾಜೋಽನುಸ್ಮೃತಿನವಚ್ಛಿನ್ನಾ ಪ್ರವಹತಿ . ಆತ್ಮಚೇತನಾ ಪರಮೇ ಚರಮೇ ಸತ್ಯೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಲಭತೇ ಕರ್ಮಭಾವನಯಾ ದೇವತ್ವಭಾವನಯಾ ದ್ರುತಚಿತ್ತಹೃದಯಸ್ಯಾವೇಗೇನ ಬೋಧಿಗ್ರಾಹ್ಯವಸ್ತುಸ್ವರೂಪತಾದಾತ್ಮೇನಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಸ್ಯೈವಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ . ಏತತ್ತು ಸತ್ಯಂ, ಏಕ ಆವೇಶಕಲ್ಪಿತೋ ವಿಪ್ರೋಽಪರಃ ಪೌರುಷದೃಷ್ಟೋ ನರಃ . ಏಕತ್ರ ಶ್ರದ್ಧಾ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನಾಪೇಕ್ಷಿತಾಽಪರತ್ರ ತರ್ಕಃ, ಬೋಧಿವಾ . ಇಮೇ ಮೌಲಿಕಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಆಶ್ರಿತ್ಯ ಸಾಧನಾಯಾಃ ಪರವರ್ತಿಕಾಲೇ ಭೇದಃ ಸಂಜಾತಃ, ಏಕಾ ಋಷಿಧಾರಾ, ಅಪರಾ ಚ ಮುನಿಧಾರಾ . ದರ್ಶನಂ ಮನನಸಾಧ್ಯಂ, ಮನನಾಚ್ಚ ಮುನಿಃ .

ಏತಯೋಃ ಸಾಧನಯೋಃ ಸುಸ್ಪಷ್ಟೋ ನಿರ್ದೇಶಃ ಪಾತಂಜಲಯೋಗದರ್ಶನೇ ಸೂತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ವರ್ತತೇ, ಉಭಯೋಃ ಸಮನ್ವಯಶ್ಚ . ತಥಾ ಹಿ - “ಸಮಾಧಿವಶಾದಾತ್ಮದರ್ಶನಂ . (೧. ಯೋ0 ಸೂ0 ೧.೧.೧೨೩) ತತ್ರೇಶ್ವರಸ್ವರೂಪನಿರೂಪಣಾನಂತರಮುಕ್ತಂ - “ತಸ್ಯ ವಾಚಕಃ ಪ್ರಣವಃ (೨)”. (೨. ತದೇವ - ೧.೧.೨೭)

ಅತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾಂ “ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ನೂಯತೇ ಸ್ತೂಯತೇಽನೇನೇತಿ ನೌತಿ ಸ್ತೌತಿ ವಾ ಪ್ರಣವ ಓಂಕಾರಃ . ತಯೋಶ್ಚ ವಾಚ್ಯವಾಚಕಭಾವಲಕ್ಷಣಃ ಸಂಬಂಧೋ ನಿತ್ಯಃ ಸಂಬಂಧೇನ ಪ್ರಕಾಶ್ಯತೇ, ನ ತು ಕೇನಚಿತ್ಪ್ರಕಾಶ್ಯತೇ (೩)”. (೩. ತದೇವ - ೧.೧.೨೭ ಮೋಜವೃತ್ತಿಃ .)

ಅದೃಷ್ಟವಿಗ್ರಹೋ ದೇವ ಭಾವಗ್ರಾಹ್ಯೋ ಮನೋಮಯಃ . ತಸ್ಮೈಂಕಾರಃ ಸ್ಮೃತೋ ನಾಮ ತೇನಾಹೂತಃ ಪ್ರಸೀದತಿ (೪) .. (೪. ತದೇವ .)

ಓಂ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಅವ್ಯಯತ್ವಂ . ಅಸ್ಯ ನಿರ್ವಚನಮುಪಾಧಿಸೂತ್ರೇಣ ಜಾಯತೇ . ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಕೋ ಅವ್ಯಯತೋಃ “ಅವತೇಷ್ಟಿಲೋಪಶ್ಚ” (ಉ೦ ಸೂ೦ ೧೩೯) ಇತ್ಯನೇನ ಸೂತ್ರೇಣ ಮನ್ವತ್ಯಯಃ . ಮನ್ವತ್ಯಸ್ಯ ಟೀಃ “ಅನ್” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಲೋಪೋಽಪಿ ಭವತಿ . ಯದಿ ಪ್ರಕೃತೇಷ್ಟೇಲೋಪಃ ಸ್ಯಾತ್, ತದಾ ಡಿತ್ಯರಣೇನೈವ “ಟೀಃ (ಗಿ)” (ಗಿ. ಅಷ್ಟಾ೦ ೬.೪.೧೮೩) ಇತ್ಯನೇನೈವ ಟಿಲೋಪಸಿದ್ಧೇಃ, ಟಿಲೋಪವಿಧಾನಂ ವ್ಯರ್ಥಂ ಸ್ಯಾತ್ . ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಸ್ಯೈವೋದ್ದೇಶ್ಯತ್ವಂ . “ಜ್ವರತ್ವರಸ್ತಿವ್ಯವಿಮವಾಮುಪಧಾಯಾಶ್ಚ (೬)” (೬. ತದೇವ - ೬.೪.೨೦) ಇತ್ಯನೇನ ವಕಾರಸ್ಯ ಊರಿ ಅಕಾರವಕಾರಸ್ಥಾನಿಕಯೋರೂರೋದೀರ್ಘೇ ಕೃತೇ ಓಂ ಮಿತಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಂ, ತಯೋದೀರ್ಘೇ ಕೃತೇ ಗುಣೇ ಓಮಿತಿ .

ಓಂಇತ್ಯಸ್ಯ “ಓಷಿಮ್” ಇತ್ಯೇವಂ ರೂಪೇಣಾಪಿ ಲೇಖೋ ದೃಶ್ಯತೇ . ಪರಂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಸ್ಯ “ಓಂ” ಇತ್ಯೇವ ಲೇಖಃ ಸಮೀಚೇನಃ “ಓಷಿಮ್” ಇತಿ ತು ಉಚ್ಚಾರಣಾತುರೂಪಲೇಖ ಆಗ್ರಹವಶಾದುನ್ನೇಯಃ .

ಅಮರಕೋಷೇ ಟೀಕಾಯಾಂಚ - “ಓಂಕಾರಪ್ರಣವೌ ಸಮೌ (೭)” (೭.೨೦ ಕೋ ೦ ೧೬.೮.) ಇತ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ರಾಮಾಶ್ರಮೀಟೀಕಾಯಾಮುಕ್ತಂ- “ಅವತಿ . ಅವತೇಷ್ಟಿಲೋಪಶ್ಚ (ಉ೦೧.೧೪೨)ಇತಿ ಮನ್ವತ್ಯಯಸ್ಯೈವ ಟಿಲೋಪಃ . “ಜ್ವರತ್ವರ೦” (ಅಷ್ಟಾ೦ ೬.೪.೨೦) ಇತ್ಯೂರ್ . ಗುಣಃ (೬.೩.೮೪), ವಷಟ್ಕಾರಃ (೧.೨.೩೫) ಇತಿ ಲಿಂಗಾತ್ಸಮುದಾಯಾದಪಿ ಕಾರಪ್ರತ್ಯಯಃ” (ವಾ ೩.೩.೧೦೮).

“ಪ್ರಣೂಯತೇ ಸ್ತೂಯತೇ . ನು ಸ್ತುತೌ . “ಋದೋರವ್” (ಅಷ್ಟಾ೦ ೩.೩.೫೬) “ಉಪಸರ್ಗಾವ್” (ಅಷ್ಟಾ೦ ೮. ೪.೧೪) ಇತಿ ಣತ್ವಂ” ಇತಿ ದ್ವೇ ಓಂ ಕಾರಸ್ಯ” .

ಅಮರಕೋಷಸ್ಯೈವ ತೃತೀಯಕಾಂಡೇ “ಊಂ” ಇತಿ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿರ್ವಚನಪ್ರಸಂಗೇ ಊಯ್ಯತೇ ಇತಿ ಊಂ . “ಊಯೀ ತಂತುಸಂತಾನೇ” ಇತಿ ಮುಕ್ತಪ್ರತ್ಯಯಃ (ರಾಮಾ೦ ೩.೪.೧೮). ಅಯಮಪಿ ಶಬ್ದೋವ್ಯಯ ಏವ, ಯದ್ಯಪ್ಯರ್ಥಭೇದಃ .

“ಉಮಾ” ಇತ್ಯಪಿ ಶಬ್ದೋ ವರ್ತತೇ . ಅಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಉಕ್ತಂ - “ಓಂ ಶಿವಂ ಮಾತಿ, ಮಿಮೀತೇ ವಾ . ಮಾ ಮಾಡ್ ಮಾನೇ - “ಆತೋಽನುಪ೦” (ಅಷ್ಟಾ೦ ೩.೨.೩) ಇತಿ ಕಃ . ಊವತೇ ಊಯತೇ ವಾ, ಊಜ್ ಶಬ್ದೇ ವಿಭಾಷಾ ತಿಲಮಾಷೋಮಾ (ಗಿ.೨.೪) ಇತಿ ನಿಪಾತನಾತ್ಮಕ್ ಇತಿ . ಅತ್ರ ಉಮಾಶಬ್ದ ನಿರ್ವಚನೇಽಪಿ ಅವ್ ಧಾತೋಸ್ತಸ್ಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಃ ಸೂಚಿತಾ . ಅತ ಓಮಿತ್ಯನೇನ ಸಹ ಧಾತುಕೃತಂ ಸಾಮ್ಯಂ ವರ್ತತೇ .

ಕೇನೋಪನಿಷದಿ ಉಮಾಯಾಶ್ಚರ್ಚಾ ವಿದ್ಯತೇ . ಖಂಡದ್ವಯೇನ ನಿರ್ಗುಣಸ್ಯ ನಿರ್ವಿಶೇಷಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಾಪಿ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮತ್ವತ್ವಂ ಮಂದಬುದ್ಧಿಭಿರ್ನಾಕಲಯಿ ಶಕ್ಯಮಿತಿ ತೃತೀಯಚತುರ್ಥಖಂಡಯೋಃ ಸಗುಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ . ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜಾನತಾಂ ವಿಜ್ಞಾತಮವಿಜಾನತಾಮಿತಿ ನಿರುಪಾಧಿಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಶ್ರವಣಾನೂ

ಯತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽವಿಜ್ಞಾತತ್ವಮತೋ ಬಂಧ್ಯಾಪುತ್ರಾದಿವದಸತ್ತ್ವಮಲೀಕತ್ವಮೇವ
ಸ್ಯಾತ್ . ಅತೋ ದೇವಾತ್ ಪರಂ ಪೂರ್ವೇಷಾಮಪಿ ಕಾಲಾನವಚ್ಛೇದಾದ್
ಗುರುಭೂತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯಾಯಿಕಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದಯಾಮಾಸ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಾದೇವ
ಕಸ್ಯಾಪಿ ದೇವಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ ಜಾಯತೇ . ಅತೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಸ್ತುತ್ಯರ್ಥೇಯಮಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ

ಅಸ್ಯಾಮಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಯಾಂ ದೇವೇಭ್ಯೋಽರ್ಥಾಯ ಸ್ವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯನಿರ್ಮಿತೇನಾತ್ಮದ್ಭುತೇನ
ವಿಸ್ವಾಪನೀಯೇನ ರೂಪೇಣ ದೇವಾನಾಮಿಂದ್ರಿಯಗೋಚರೇಣ ಪ್ರಾದುರ್ವಭೂವ
ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನೈವ ವಿಜ್ಞಾತವಂತೋ ದೇವಾ ಕಿಮಿದಂ ಪೂಜ್ಯಂ
ಮಹದ್ಭೂತಮಿತಿ . ಪೂಜಾರ್ಥಕಾದ್ ಯಕ್ಷತೇರ್ಧಾತೋರ್ನಿಷ್ಪನ್ನತ್ವಾದ್ ಯಕ್ಷಂ
ಪೂಜ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ .

ಯಥಾಗ್ನಿಸ್ತೃಣಮಪಿ ದಗ್ಧಮಸಮರ್ಥಃ ಸನ್ನಿವೃತ್ತೋ ಬಭೂವ, ಯಕ್ಷಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನೇ
ಸ್ವಸ್ಯ ವಿಫಲತಾಂ ಚ ದೇವೇಭ್ಯೋ ನಿವೇದಯಾಮಾಸ, ತಥೈವ ವಾಯುರಪಿ
ಸರ್ವಸ್ಯಾದಾನೇ ನಿತರಾಮಭಿಮಾನಯುಕ್ತೋಽಪಿ ತೃಣಸ್ಯಾಪ್ಯಾದಾನೇ ಕೃತ್ಸನ್ನ ಮಪಿ
ಸ್ವಶಕ್ತಿಂ ವಿಫಲೀಭೂತಮಾಲೋಕ್ಯ ಪರಾಜಯಮಂಗೀಕೃತ್ಯ ದೇವೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಹ -
ನೈತದ್ ಯಕ್ಷಂ ವಿಜ್ಞಾತುಂ ಪ್ರಭವಾಮೀತಿ .

ಯಕ್ಷಸ್ವರೂಪಂ ಜ್ಞಾತುಮಸಮರ್ಥಾವಗ್ನಿವಾಯೂ ನಿವೃತ್ತೌ . ದೇವಾಃ ಸರ್ವೇ
ಸಂಭೂಯ ದೇವರಾಜಮಿಂದ್ರಮುಪೇತ್ಯೋಚುಃ - ಭವಾನ್ ಖಲು ದೇವಾನಾಂ
ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಬಲಿಷ್ಠಶ್ಚ . ತದ್ ಗಮ್ಯತಾಂ ಯಕ್ಷಸ್ವರೂಪಂ ಚ ವಿಜ್ಞಾಯತಾಮಿತಿ
. ಜಿಜ್ಞಾಸುರಿಂದ್ರೋ ಯಕ್ಷಮುಪಗತಃ, ಯಕ್ಷಂ ಚ ತಸ್ಮಾತ್ ಸಮೀಪವರ್ತಿನ
ಇಂದ್ರಾತ್ತಿರೋಭೂತಂ . ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠತೇನ ನಿತರಾಮಭಿಮಾನವತ ಇಂದ್ರಸ್ಯಾಭಿಮಾನೋ

ನಿರಾಕರ್ತೃವ್ಯ ಇತಿ ಯದ್ ಯಕ್ಷಮಗ್ನಿನಾ ವಾಯುನಾ ಸಂವಾದಂ ಕುರ್ವದಪಿ
ನೇಂದ್ರಂ ಕಿಮಪಿ ಬಭಾಷೇ . ಏವಮಭಿಮಾನಶಾತನೇಽಪಿ ನಾಸಾವಿಂದುಸ್ತತ್ಸ್ಥಾನಂ
ತತ್ಯಾಜ . ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಂತರಿಕ್ಷೇ ಸ್ಥಿತೋ ಧ್ಯಾಯನ್ನಾಸೀತ್ - ಕಿಮಿದಂ ಯಕ್ಷಮಿತಿ
? ಏವಮಿಂದ್ರಸ್ಯ ಯಕ್ಷೇ ಭಕ್ತಿಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ವಿದ್ಯೈವ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವರೂಪಮಾಶ್ರಿತ್ಯ
ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಾ . ಇಂದ್ರಸ್ತತ್ರೋಮಾಸ್ವರೂಪಿಣೀಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಬಹುಶೋಭಮಾನಾಮಾಲೋಕೀ

. ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉಜ್ಜ್ವಲತಮತ್ವಾತ್ “ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ ಸರ್ವಮಿದಂ
ವಿಭಾತಿ (೧)” (೧. ಕ೦ ಉ೦ ೫.೧೫ .)ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತೇಸ್ತಸ್ಯಾ ಉಮಾಯಾಃ
ಶೋಭನತಮತ್ವಂ ಸುಷ್ಠು ಯುಜ್ಯತೇ . ಇಯಂಚೋಮಾ ಹೈಮವತೀವ
ಹೇಮಾಲಂಕಾರಭೂಷಿತಾ ಕಾಚನ ಯಥಾ ನಿತರಾಂ ಶೋಭಾಮಾದಧಾನಾ
ದೃಶ್ಯತೇ, ತಥೈವೋಮಾಪಿ .

ಅದ್ವೈತವಾದೇ ಭಕ್ತಿರ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿರುದ್ಧಾಃ ಕಿಂತು ಭವತ್ಯಾ ಮೋಕ್ಷ ಇತಿ

ನಾಂಗೀಕೃತಂ . ವೈಷ್ಣವೈರ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಮೋಕ್ಷ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತೋಽಜ್ಞೇಕ್ರಿಯತೇ .
 ಉಪಾಸನಾದಿನಾ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧೌ ಸತ್ಯಾಂ ಕ್ಷಪಿತೇ ಕಲ್ಮಷೇ ಜ್ಞಾನೇ ಚ ಲಭ್ಯೇ ಜ್ಞಾನಾದೇವ
 ಮೋಕ್ಷ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ . ಸರ್ವಜ್ಞೇನ ರುದ್ರೈಣ ಸಹ ನಿತ್ಯಂ ವಿದ್ಯಮಾನತ್ವಾದ್
 ವಿದ್ಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಮುಪಜಗಾಮೇಂದ್ರಃ .

ಉಮಯಾ ಸಹ ರುದ್ರಸ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ ವಿವಾಹಾದಿಕಂ ಸರ್ವಂ ಮಾಯಿಕಮೇವಾವಗಂತ್ವಂ .

. ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಾಯಾ ಉಮಾಯಾಃ ಶಕ್ತಿಮತ ಈಶ್ವರಸ್ಯ ಚ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕೋ
 ಭೇದೋ ನಾಸ್ತಿ . ಏಕಸ್ಯೈವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತ್ತಮಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚಿತ್ತಿರೂಪಾ ಶಕ್ತಿಃ . ಯಥಾ
 ಬ್ರಹ್ಮ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪಂ, ತಥಾ ತಚ್ಚಕ್ತಿರಪಿ ಚಿತ್ತಿರೂಪೈವಾತ ಏವ ಭಾಸ್ಯರರಾಯಃ
 - “ಏಕಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಾನಾದಿಸಿದ್ಧಯಾ ಮಾಯಯಾ ಧರ್ಮೀ ಧರ್ಮಶ್ಚೇತಿ
 ಸೃಷ್ಟ್ಯಾರಂಭೇ ಪ್ರಾಥಮಿಕಮೀಕ್ಷಣಂ “ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ” ಇತಿ
 “ಸೋಽಕಾಮಯತ”, ತತ್ತಪೋಽಕುರುತ” ಇತ್ಯಾದಿತ್ತಿವಿಧಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನೇಚ್ಛಾಕ್ರಿಯಾಸಮಷ್ಟಾ
 ಸ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮಃ . ಸ ಚ ಧರ್ಮ್ಯಭಿನ್ನ ಏವ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ
 ಚೇತಿ ಶ್ರುತೇಃ . ತಸ್ಯೈವ ಧರ್ಮತ್ವಾಚ್ಚಕ್ತಿರಿತಿ ಸಂಜ್ಞಾ . ತದ್ಗತೋ ಧರ್ಮೋಽಪಿ ನ
 ಜಡೋ ನ ಜೀವಃ; ಅಪಿ ತು ಚಿತಿಃ ಸ್ವತಂತ್ರಾ ವಿಶ್ವಾನಸಿದ್ಧಿಹೇತುರಿತ್ಯಾದಿಶಕ್ತಿಸೂತ್ರೋಕ್ತರೂಪಂ
 ಬ್ರಹ್ಮೈವೇತ್ಯುಪನಿಷತ್ತಿದ್ಧಾಂತ(೨) ಇತಿ .(೨. ಗುಪ್ತವತೀಟೀಕಾ - ಪು೦ ೯ .)

ಶಂಕರಾನಂದೇನಾಪ್ಯುಕ್ತಂ-ಅವಿಧಾ ಹಿ ಕುರೂಪಾ ಪಿಶಾಚೇ, ತನ್ನಾಶಕತ್ವಾದ್
 ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಕಾಂತಿಮತ್ತ್ವಂ . ಸಂಸಾರೋಚ್ಛೇದಿಕಾಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾಶ್ವಾಧಿಕಕಾಂತಿಯು
 ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ . ನ ಕೇವಲಂ ಶಂಕರಾನಂದಸ್ಯ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಬುದ್ಧಮೇತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ;
 ಅಪಿ ತು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೇಣ ಸಮರ್ಥಿತಮೇತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ . ವಾಕ್ಯಭಾಷ್ಯೇ
 ಚ ಕುರೂಪಸ್ಯಾಪಿ ವಿದ್ಯಾವತೋ ಶೋಭಾಯುಕ್ತತ್ವಮುಕ್ತಂ . ಪರಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ
 ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ವೇತ್ತಿ ಯಾ ತಸ್ಯಾ ಉಮಾಯಾ ಬಹುಶೋಭನತ್ವಂ ಭವತ್ಯೇವ .
 ಉಮಾಯಾ ಓಂ ಕಾರಚಿತ್ತಿಶಕ್ತೇರಖಂಡಾನಂತಾನಂದಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವಂ ದುರ್ಗಾಯಾಃ
 ಸೃಷ್ಟಮುದ್ಘೋಷಿತಂ ದುರ್ಗಾಯಾಂ -

ತ್ವಂ ವೈಷ್ಣವೀಶಕ್ತಿರನಂತವೀರ್ಯಾ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಬೀಜಂ ಪರಮಾಸಿ ಮಾಯಾ .
 ಅಮೋಹಿತಂ ದೇವಿ ಸಮಸ್ತಮೇತತ್ತ್ವಂ ವೈ ಪ್ರಸನ್ನಾ ಭುವಿ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಃ ..
 ವಿದ್ಯಾಃ ಸಮಸ್ತಾಸ್ತವ ದೇವಿ ಭೇದಾಃ ಸ್ತ್ರಿಯಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ಸಕಲಾ ಜಗತ್ಸು .
 ತ್ವಯೈಕಯಾ ಪೂರಿತಮಂಬಯೈತತ್ತ್ಯಾ ತೇ ಸ್ತುತಿಃ ಸ್ತವ್ಯಪರಾ ಪರೋಕ್ತಿಃ ..
 (ದುರ್ಗಸಪ್ತಶತೀ - ೧೧.೫-೬ .)

ಅಸ್ಮಿನ್ ಪದ್ಯೇ ವೈಷ್ಣವೀ ಇತ್ಯನೇನ ವ್ಯಾಪಕತ್ವಂ ಸೂಚಿತಂ . ಮಹಾಭಾರತೇಽಪಿ -
 ತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾನಾಂ ಮಹಾನಿದ್ರಾ ಚ ದೇಹಿನಾಂ .
 ಸ್ಯಂದಮಾತರ್ಭಗವತಿ ದುರ್ಗೇ ಕಾಂತಾರವಾಸಿನಿ ..

ಸ್ವಾಹಾಕಾರಃ ಸ್ವಧಾ ಚೈವ ಕಲಾ ಕಾಷ್ಠಾ ಸರಸ್ವತೀ .

ಸಾವಿತ್ರೀ ವೇದಮಾತಾ ಚ ತಥಾ ವೇದಾಂತ ಉಚ್ಯತೇ .. (ಮಹಾಭಾ೦ ಭೀ೦ ಪ೦ ೨೩.೧೧-೧೨ .)

ಅಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಸಂಗೇ ದಿವ್ಯಚೇತನಾಯಾಃ ಕ್ರಮಿಕೋನ್ಮೇಷ ಉಪಲಭ್ಯತೇ . ಅಗ್ನೇಃ, ವಾಯೋಃ, ಇಂದ್ರಸ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಶಕ್ತೇಃ, ಉಮಾಯಾಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣಃ, ಓಂಕಾರಸ್ಯಾಖಂಡಜ್ಯೋತಿರೂಪ ಉಪಲಬ್ಧಿರಸ್ತಿ .

ಉಮಾಶಬ್ದಸ್ಯ ತೈತ್ತಿರಿಯಾರಣ್ಯಕೇ “ಖಿಲಃ ಉಮಾಪತಯೇ” (ತೈ೦ ಆ೦ ೧ .೨೨ .) ಪ್ರಯೋಗ ಉಪಲಭ್ಯತೇ . ಆಧುನಿಕಾ ಅನಾರ್ಷಭಾವನೋದ್ಭಾವಿತಚೇತನ ಉಮೋಮಾಪತೀ ಪಾರ್ವತ್ಯದೇವತ ಇತಿ . ಅತ ಏವ ಭೂಮಧ್ಯಸಾಗರತೀರಸ್ಥಪ್ರಾಚೀನ

- “Mother Goddess” ಇತ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾ ಉಮಯಾ ಸಾದೃಶ್ಯಮಪಿ ಪ್ರತಿಪಾದಯಂತಿ . ಪೂರ್ವೋಕ್ತಸ್ಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣಪ್ರಸಂಗೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯಃ ಕಥಯತಿ - “ನ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಕಾಶೇ ಸ್ತಿಯಮಾಜಗಾಮ ಬಹುಶೋಭಮಾನಾಮುಮಾಂ ಹೈಮವತೀಂ” . ಅತ್ರ ಹೈಮವತೀವೋಮಾಪಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಸ್ಯ ವಿಶೇಷಣಮೇವೇತಿ ಸ್ವೀಕಾರ ಏವ ಸಾಧ್ಯವಂತಃ ಸಂಗಚ್ಯತೇ, ಅರ್ಥಾದ್ ಇಂದ್ರೋಽಸ್ಮಿನ್ ಮಹಾಶೂನ್ಯೇ ಚರನ್ ಏಕಾಂ ಸ್ತ್ರೀಮೂರ್ತಿಯುಪಜಗಾಮ, ಯಾ ಬಹುಶೋಭಮಾನಾ ಉಮಾ ಹೈಮವತೀ ವಾ .

ಋಗ್ವೇದೇ “ಊಮ” ಅವ್ ಪ್ರತ್ಯಯಘಟಿತೋ ವಿಶೇಷಣಶಬ್ದೋ ಬಹುಧಾ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ . (ಋ೦ ಸಂ೦-೪.೧೯.೧, ೫.೫೧.೧, ೭.೩೯.೪, ೧೦.೬.೭, ೩೧.೩.೩೨, ೫.೭೭.೮, ೧೨೦.೧.೩ .) ಏಕತ್ರ ಉಮಾಸಃ ಇತ್ಯೇಷ ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ (ಋ೦ ಸಂ೦ ೧ . ೩ . ೬). ಓಮನ್ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಬಹುಧಾ ಪ್ರಯೋಗೋ ವಿದ್ಯತೇ . ಆಕಾಶವಾಚೀ ವ್ಯೋಮನ್ “ವಿ + ಓಮನ್” ಶಬ್ದೋಽಪಿ ಅನವಚ್ಛಿನ್ನವೈಪುಲ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಸ್ಯ ಪರಿರಕ್ಷಣಸ್ಯ ಚ ಬೋಧಕಃ . ಉಮಾ ಶಬ್ದೋಽಪಿ ಏತಚ್ಛಬ್ದಸಗೋತ್ರ ಇತಿ ಪುಂದೇವತಾಯಾ ವಿಶೇಷಣಂ . “ಓಂ” ಏವಂ ಸ್ತ್ರೀದೇವತಾಯಾ ವಿಶೇಷಣಂ “ಉಮಾ” ಇತಿ . ಹ್ರಸ್ವದೀರ್ಘಯೋರ್ವ್ಯತ್ಯಯೇಽಪಿ ಮಾತ್ರಾಯಾಃ ಸಾಮ್ಯಂ ಸಾಧು ಸಂಗಚ್ಯತೇ . ತಥಾ ಚೋಮಾಶಬ್ದಾರ್ಥಃ ಪಾಲಯಿತ್ರೀ ಆನಂದಯುಕ್ತಾ ವೇತಿ . ಅತಃ “ಉಮಾ” ಪರಮವ್ಯೋಮ್ನಃ ಶಕ್ತಿರಿತ್ಯತ್ರ ನಾಸ್ತಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ . ಯಕ್ಷಶಬ್ದಸ್ಯ ರಹಸ್ಯೇ ಅರ್ಥೇ ಪ್ರಾಚೀನಪ್ರಸಿದ್ಧಿವರ್ತತೇ . “ನ ಯಾಸು ಚಿತ್ರಂ ಸದೃಶೇ ನ ಯಕ್ಷಂ” ಕೇನೋಪನಿಷದಿ ಪ್ರಯುಕ್ತೋ ಯಕ್ಷಶಬ್ದಃ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥಕಸ್ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮ ರಹಸ್ಯಮಿತಿ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾಯಾಂ ಲಭ್ಯೋಽರ್ಥಃ . ಏತೇನಾಭಿವ್ಯಜ್ಯಮಾನೋಽರ್ಥೋಽತ್ರ ಶಕ್ತಿಮತ್ತಯಾ ತದ್ರಹಸ್ಯಂ ನ ಲಭ್ಯಂ; ಅಪಿ ತು ಪ್ರಸಾದಲಭ್ಯಂ ತತ್ .

ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕಾನುಧಾವನೇಽಪಿ ಶಕ್ತಿಮತ್ತಾನಾಂ ವಿನಾಶಃ ಕೃಪಾಕಾಂಕ್ಷಿಣಾಮಾಂ ತತ್ಪ್ರಸಾದಲಭ್ಯಂ ತದ್ರಹಸ್ಯಂ ಸುರಧಸಮಾಧ್ಯೋಃ ಸುಲಭಂ ಸಂಜಾತಂ .

“ಯಮೇವೈಷ ವೃಣುತೇ ತೇನ ಲಭ್ಯಃ” ಇತಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯಕೃತಾ ಹೈಮವತೀಶಬ್ದಸ್ಯ ದ್ವಿವಿಧಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಸಮೀಚೇನೈವ . ಹಿಮವತಃ ಪುತ್ರೀ, ಹೇಮಾಲಂಕಾರಭೂಷಿತಾ ಚ . ಯತ ಐಂದ್ರೀ ಚೇತನಾಯಾ ಆವಿಭೂತಾ ಮಹಾಕಾಶೇ ಮೂರ್ತಿಃ ಹಿರಣ್ಮಯೀ, ಅಥವಾ ಸಾ ಚೇತನಾಯಾ ಶುಭ್ರತುಂಗತಾಮಾವಿಭೂತಾ . ಏಷೋಽರ್ಥೋ ನ ಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತಃ ಅಪಿ ತು ಋಗ್ವೇದಸಮರ್ಥಿತಃ . ವೇದೇ ವಿಷ್ಣುಃ “ಗಿರಿಷ್ಠಾಃ ”(೧.೧೫೪.೨)“ವಾ ಗಿರಿಕ್ಷಿತ್ ” (೧. ೧೫೪.೩),“ಇಂದ್ರೋಽಪಿ ಏಷ ಏವ”(೧೦.೧೮೦.೨), “ಸೋಮೋಽಪಿ ”(೩.೪೮.೨).

ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತಾಯಾಂ ರುದ್ರಾರ್ಥೇ ಗಿರೀಶಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಃ “ಗಿರೀಶಂತು” (೪.೫. ೧. ೧), “ಗಿರೀಶ” (೪.೫.೧.೨), “ನಮೋ ಗಿರೀಶಾಯ ಶಿಪಿವಿಷ್ಣುಯ ಚ ”(೪.೫.೫.೧).

ಅತ್ರೇದಂ ಧ್ಯೇಯಂ-ಋಗ್ವೇದೇ ಶಿಪಿವಿಷ್ಣೋ ವಿಷ್ಣುಃ (ಋ0 ೭.೯೯.೭), ವಾಜಸನೇಯಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಗಿರೀಶಯ (ವಾ0 ಸಂ0 ೧೬.೨೯), ಹಿಮಾಚಲಸ್ಯ ತುಷಾರಶೃಂಗಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ ರುದ್ರಸ್ಯ ಶಿವರೂಪಸ್ಯಾತ ಏವಾಸೌ ಗಿರೀಶಃ . ಏತನ್ಮಹತ್ತ್ವಂ ಹಿ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಯಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸೂಕ್ತೇಽಪಿ ವಿದ್ಯತೇ-“ಯಸ್ಯೇಮೇ ಹಿಮವಂತೋ ಮಹಿತ್ವಾ” (೧೦.೧೨೧.೪). ಏತದ್ಧಿಮವತ ಏವ ಹೈಮವತೀ. ತೈತ್ತಿರೀಯಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಸಾ ರುದ್ರಸ್ಯ ದುಹಿತಾ ಅಂಬಿಕಾನಾಮ್ನೀ . ತದ್ಯಥಾ - “ಏಷ ತೇ ರುದ್ರಭಾಗಃ ಸಹ ಸ್ವಸ್ತಂಬಿಕಯಾ ತಂ ಜುಷಸ್ವ” (ತೈ0 ಸಂ0 ೧.೮.೬.೧) . ಅತಃ ಕೇನೋಪನಿಷದಿ ಉಪಲಬ್ಧಾ ಮೂರ್ತಿರಾಚಾರ್ಯಶಂಕರದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾರೂಪಿಣೀ, ಯಾ ಋಕ್ಸಂಹಿತಾಯಾಂ “ವಾಕ್” . ಸಾ ಚ ನ ಸುಲಭದರ್ಶನಾ “ಜಾಯೇವ ಪತ್ಯ ಉಶತೀ ಸುವಾಸಾ” (ಋ0 ಸಂ0 ೧೦.೭೧.೪)ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಕ್ ಚ ಯುಗನದ್ಧಮಿಥುನಭೂತೇ (ಋ0 ಸಂ0 ೧೦.೧೧೪.೮). ಪುರಾಣಾದೌ ಚೈತಸ್ಯೈವ ರಹಸ್ಯಸ್ಯ ಪರಿಪಲ್ಲವನಂ.

ಏತಾವತಾ ಪ್ರಬಂಧೇ “ಉಂ” ಇತ್ಯನೇನ ವ್ಯೋಮ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆಧಿದೈವಿಕೋಽಭೇದಃ ಸಂಪನ್ನಃ, ಇದಾನೀಂ ವ್ಯೋಮ್ನೋ ವಿಶ್ಲೇಷಣೇನೋಂ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತತಮೋ ಭವಿತಾ .

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದಿ ಅಷ್ಟಮಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಗಾಗ್ಯಃ ಪ್ರಶ್ನಾ ವಿದ್ಯೇತೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಯಂ ಪ್ರತಿ . ತೌ ಚ ಪ್ರಶ್ನಾವಾವೇಶಸಂಪನ್ನೌ . ತಯೋಕ್ತಂ ಯದ್ ಯದಿ ಅನಯೋಃ ಪ್ರಶ್ನಯೋರುತ್ತರಂ ವಿಧಾಸ್ಯತೇ, ತದಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರೇ ತ್ವಂ ವಿಜಯೀತ್ಯತ್ರ ನಾಸ್ತಿ ಕಾಚಿದ್ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿರಿತಿ . “ಯದುಪರಿ ದಿವಃ = ಅಂಡಕಪಾಲಾತ್, ಯಚ್ಚಾಧೋಽಣ್ಣಕಪಾಲಾತ್, ಯಚ್ಚಾಂಡಕಪಾಲಯೋಃ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೋರ್ಮಧ್ಯ ಯದ್ಭೂತ ವರ್ತಮಾನಂ ಭವಿಷ್ಯಚ್ಚ, ಯತ್ಸರ್ವಮೇತದಾಚಕ್ಷತೇ, ತತ್ಸರ್ವಂ

ದ್ವೈತಜಾತ ಕಸ್ಮಿನ್ನೇಕೋ ಭವತಿ .”

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇನೈತಸ್ಯ ಸಮಾಧಾನಪ್ರಸಂಗೇ ಉಕ್ತಂ - ಯದೇತದ್ವ್ಯಾಕೃತ ಸೂತ್ರಾತ್ಮಕಂ ಜಗದ್ ಅವ್ಯಾಕೃತೇ ಆಕಾಶೇ ಉತ್ಪನ್ನಂ ಸ್ಥಿತಂ ಲೀನಂ ಚ . ಅನಂತರಂ ಸೋವಾಚಾಕಾಶಃ ಕಸ್ಮಿನ್ನೋತಶ್ಚ ಪ್ರೋತಶ್ಚ . ಆಕಾಶಮೇವ ಪರಮವ್ಯೋಮ ಕಾಲತ್ರಯಾತೀತತ್ವಾದ್ ದುರ್ವಾಚ್ಯಂ . ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯೇನೋಕ್ತಮಕ್ಷರಂ ಯನ್ನ ಕ್ಷೀಯತೇ ನ ಕ್ಷರತೀತಿ ವಾ . ಅಸ್ಯಾಕ್ಷರಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮಭಿದಧತ್ ಕಥಯತಿ - “ಅಸ್ಥೂಲಮನಣ್ಣಹ್ರಸ್ವಮದೀರ್ಘಮಲೋಹಿತಮನ್ನೇಹಮಚ್ಛಾಯಮತಮೋಽವಾಯ್ನಾನಾ ನ ತದಶ್ನಾತಿ ಕಿಂಚನ ನ ತದಶ್ನಾತಿ ಕಶ್ಚನ (೧)” . (೧. ಛಾ೦ ಉ೦ ೧.೮.೮ .) ಏತಾವತ್ಯೈಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ತದಕ್ಷರಮೀಮಿತಿ . ಯತಃ “ಓಮಿತ್ಯೇಕಾಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸೀತ (೨)” ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ . (೨ ಛಾ೦ ಉ೦ ೧.೧.೧ .)

ಅಸ್ಯಾಮೇವೋಪನಿಷದಿ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯೇ -

ಓಂ ಪೂರ್ಣಮದಃ ಪೂರ್ಣಮಿದಂ ಪೂರ್ಣಾತ್ಪೂರ್ಣಮುದಚ್ಯತೇ .

ಪೂರ್ಣಸ್ಯ ಪೂರ್ಣಮಾದಾಯ ಪೂರ್ಣಮೇವಾವಶಿಷ್ಯತೇ .. (ಬೃ೦ ಉ೦ ೫.೧.೧

.)

ಇತ್ಯನೇನ ವಾಕ್ಯೇನ ಖಿಲಕಾಂಡಮಾರಭ್ಯತೇ . ಸಾರತಃ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಪೂರ್ವತ್ರಾನುಕ್ತಂ ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ಖಿಲಂ ಭವತಿ . ಋಗ್ವೇದೇ ಶ್ರೀಸೂಕ್ತಂ ಖಿಲಾಂತರ್ಗತಂ . ಯಜುರ್ವೇದೇ ಶಿವಸಂಕಲ್ಪಃ ಖಿಲಾಂತರ್ಗತಃ . ಅತ್ರಾಪ್ಯುಪಸಂಹಾರರೂಪೇಣಾನುಕ್ತಃ ಸಾರಾಂಶಃ ಸಂಗೃಹೀತಃ .

ಏತಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೋಽಭಿದತ್ತೇ - “ಸರ್ವೋಪಾಸನಶೇಷತ್ವೇನೋಂಕಾರೋ ದಮಂ ದಾನಂ ದಯಾಮಿತ್ಯೇತಾನಿ ಚ ವಿಧಿತ್ಸಿತಾನಿ . ಪೂರ್ಣಂ ನ ಕುತಶ್ಚಿದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಮುರ್ಧಾದ ವ್ಯೋಮ ಏವ “ಓಂ” ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವೇನ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ . ಆಕಾಶವದ್ವ್ಯಾಪಿ ನಿರುಪಾಧಿಕಮೇವ “ಓಂ” . ಇದಂ ಪೂರ್ಣಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀದಿತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ . ಉಪಸಂಹಾರ ಆಚಾರ್ಯೇಣೋಕ್ತಂ “ಯಃ ಸರ್ವೋಪನಿಷದಧೋರ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ ಏಷೋಽನೇನ ಮಂತ್ರೇಣಾನೂದ್ಯತೇ ... ಓಂಕಾರದಮದಾನದಯಾಖ್ಯಾನಿ ... ಸರ್ವೋಪಾಸನಾಂಗಭೂತಾನಿ ”ಇತಿ .

ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚಸಮ್ಮತಸ್ಯ ವಸ್ತುತೋ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತರೂಪತ್ವಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರತಿಪಾದನಮಪಿ ಅನಯೈವ ಶ್ರುತ್ಯೋಪಲಭ್ಯತೇ . ಕಿಂಚ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಾತ್ಮಕಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಅನಯೈವ ಓಂ ಕಾರಪ್ರತಿಪಾದಿಕಯಾ ಶ್ರುತ್ಯೋಪಲಭ್ಯತೇ . ತಥಾ ಹಿ- ಏಕೈವ ಪೂರ್ಣತಾ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಯೋರ್ಭೇದೇನ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ . ಏವಂಚ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಾತ್ಮಕಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಥಾ ಕಿಲ ಸಮುದ್ರೋ ಜಲತರಂಗಘೇನಬುದ್ಬುದಾದ್ಯಾತ್ಮ ಏವ, ಯಥಾ ಚ ಜಲಂ ಸತ್ಯಂ ತದುದ್ಭವಾಶ್ಚ ತರಂಗಘೇನತರಂಗಬುದ್ಬುದಾದಯಃ

ಸಮುದ್ರಾತ್ಮಭೂತಾ ಏವ ಆವಿರ್ಭಾವತಿರೋಭಾವಧರ್ಮಿಣಃ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಾಃ
ಏವ, ಏವಂ ಸರ್ವಮಿದಂ ದ್ವೈತಂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಮೇವ ಜಲತರಂಗಾದಿ-
ಸ್ಥಾನೀಯಂ, ಸಮುದ್ರಸ್ಥಾನೀಯಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ . ಏತಸ್ಯ ಚ ಖಂಡನಮಾಚಾರ್ಯೇಣ
ಸಮ್ಯಗೇವ ಕೃತಂ .

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯೇ ಅಂಗಾರಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರತಿಪಾದಯತಾ ಉಕ್ತಂ ಯದ್
ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಸಾಧನತ್ವಾರ್ಥಮೋಶಬ್ದಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ . ಓಮಿತಿ ಶಂಸತ್ಯೋಮಿತ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ
ಇತ್ಯೇವಮಾದೌ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾರಂಭಾಪರ್ವರ್ಗಯೋಶ್ಚ ಓಂಕಾರಪ್ರಯೋಗೋ
ವಿನಿಯೋಗಾದವಗಮ್ಯತೇ, ನ ಚ ತದರ್ಥಾಂತರಮಿಹಾಗಮ್ಯತೇ . ತಸ್ಮಾದ್
ಧ್ಯಾನಸಾಧನತ್ವೇನೈವೇಹೋಂಕಾರಶಬ್ದಸ್ಯೋಪದೇಶಃ . ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಾದಿಶಬ್ದಾ
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಾಚಕಾಃ; ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನೇದಿಷ್ಟಮಭಿಧಾನಮೋಂಕಾರಃ
. ಪ್ರತೀಕತ್ವೇನಾಭಿಧಾನತ್ವೇನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪತ್ತಾವಿದಂ ಪರಂ ಸಾಧನಂ .
ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಪ್ರತಿಮಾಽಭೇದೇನ ಪ್ರತೀಕತ್ವೇನ ಊಂಕಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತವ್ಯಃ,
“ಸತ್ಯಕಾಮ ಪರಂ ಚಾಪರಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಯದೋಂಕಾರಃ” (ಪ್ರ೦ ಉ೦ ೫.೨ .)
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯೇನ ಪ್ರತೀಕತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತೀಯತೇ .

ವಾಚಕತ್ವೇನಾಪಿ ಪ್ರತೀಯತೇ ಓಂಕಾರೋ ಯಥಾ-- ವೇದೋಽಯಮೋಂಕಾರೋ
ವೇದ ವಿಜಾನಾತ್ಯನೇನ ಯದ್ವೇದಿತವ್ಯಂ . ತಸ್ಮಾದ್ವೇದ ಊಂಕಾರೋ
ವಾಚಕೋಽಭಿಧಾನಂ . ತೇನಾಭಿಧಾನೇನ ಯದ್ವೇದಿತವ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಕಾಶ್ಯಮಭಿಧೀಯಮಾನ
ವೇದ, ಸಾಧಕೋ ವಿಜಾನಾತ್ಯುಪಲಭ್ಯತೇ, ತಸ್ಮಾದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮಭಿಧಾನತ್ವೇನ
ಸಃಧನತ್ವಮಭಿಪ್ರೇತಮೋಂಕಾರಸ್ಯ .

ಋಗ್ಯಜುಃ ಸಾಮಾದಿಭೇದಭಿನ್ನ ಏಷ ಊಂಕಾರಃ . ತದ್ಯಥಾ - ಶಂಕುನಾ
ಸರ್ವಾಣಿ ಪರ್ಣಾನಿ ಇತಶ್ಚಾಯಂ ವೇದ ಊಂಕಾರೋ ಯದ್ವೇದಿತವ್ಯಂ ತತ್ಸರ್ವಂ
ವೇದಿತವ್ಯಮೋಂಕಾರೇಣೈವ ವೇದ್ಯನೇನ, ಅತೋಽಯಮೋಂಕಾರೋ ವೇದಃ .
ಪ್ರಯುಜ್ಯಮಾನೇ ಹಿ ಓಂಕಾರೇ ಸರ್ವೋ ವೇದಃ ಪ್ರಯುಕ್ತೋ ಭವತಿ .

ಅಸ್ಯ ವಾಮೀಯಸೂಕ್ತಸ್ಯಾಷ್ಟಾವಿಂಶತ್ತಮೇ ಮಂತ್ರೇ ದೇಹಾತ್ಮನೋ ಜೀವಾತ್ಮನಃ
ಸ್ವರೂಪನಿರೂಪಣಪ್ರಸಂಗೇ ಉಭಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಜೀವಾತ್ಮನೋ ಯತ್ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಂ
ರೂಪಂ, ತದೇವಾಸ್ಮಿನ್ ಮಂತ್ರೇ ಪ್ರಕಾಶಿತಂ -

ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಧಿವಿಶ್ವೇ ನಿಷೇದುಃ .
ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಯ ಇತ್ತದ್ವಿದುಸ್ತ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ .. (ಋ೦
ಸ೦೦ ೧.೧೬೪.೩೯ .)

ಅಸ್ಮಿನ್ ಮಂತ್ರೇ ಋಕ್ಕಭ್ಯೇನ ಋಕ್ಪ್ರಧಾನಸಾಂಗಾಪರವಿದ್ಯಾತ್ಮಕಚತುರ್ವೇದಾನಾಂ
ನಿರ್ದೇಶೋ ವಿದ್ಯತೇ . “ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ ಪರಾ ಜೈವಾಪರಾ ಚ (೨)” (೨.
ಮು೦ ಉ೦ ೧ . ೪.) ಮುಂಡಕೇ ಏತದುಪಕ್ರಮಂ ಕೃತ್ವಾ ಅನಂತರಮುಕ್ತಂ -

“ತತ್ರಾಪರಾ ಋಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದಃ (೩)” (೩. ತದೇವ - ೧ .೫ .)

ಋಚೋಽಕ್ಷರೇ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಪದನ್ಯಾರ್ಥವೇದಸಂಬಂಧೀ ಅಕ್ಷರಃ . ಅಕ್ಷರಶಬ್ದನ್ಯಾರ್ಥಃ
ಕ್ಷರಣರಹಿತಃ, ಅನಶ್ವರಃ, ನಿತ್ಯಃ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ . ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಶ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಃ,
ತಥೋಕ್ತಂ - “ಏತದ್ವೈ ತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಅಭಿವದಂತಿ (೪)”
(೪. ಬೃ೦ ಉ೦ ೩.೮.೮ .) ಇತ್ಯಪಿ ಉಪನಿಷದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಋಚೋಽಕ್ಷರಸ್ಯ
ಚ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕಭಾವಸಂಬಂಧಃ . ಋಕೃತಿಪಾದಕಭೂತಾಕ್ಷರಂಚ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಭೂತಂ . ಏತದೇವೋಂ, ತಚ್ಚ ಸಮಸ್ತವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ .
ವೇದಭಾಗೇನ ಯಜ್ಞಾದೇಃ ಪ್ರತಿಪಾದನೇಽಪಿ ತದನುಷ್ಠಾನೇನ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಸಂಪಾದನಕ್ರಮೇಣ
ವೇದಪ್ರತಿಪಾದಿತಯಾಗಾದೇರಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವೇದನಸಾಧನತಾ ವಿದ್ಯತೇ . ವೇದಸ್ಯ
ಇತರಭಾಗೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕ ಏವ . ಅತ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷದಿ
“ತಮೇತಂ ವೇದಾನುವಚನೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ
ತಪಸಾನಾಶಕೇನೇತ್ಯನೇನ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ . ಯಥಾಸ್ಮಾಭಿಃ ಪೂರ್ವಂ
ನಿಗದಿತಂ ಯದ್ ವ್ಯೋಮನ್ ಏವ ಓಮಿತಿ, ತಸ್ಯೈವಾಕ್ಷರೋದ್ಗೀಢಸ್ಯ
ಪರಮಮಿತಿ ವಿಶೇಷಣಂ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ (೫)” . (೫. ತದೇವ .)

ಉತ್ಕೃಷ್ಟಾರ್ಥಕಪರಮೇತಿ ವಿಶೇಷಣೇನಾಕಾಶಸದೃಶಸ್ಯ ನಿರ್ಲೇಪತ್ವನೀರೂಪತ್ವ -
ವ್ಯಾಪ್ತಿತ್ವಾದಿನಾದೃಶ್ಯಪ್ರಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವ್ಯೋಮನ್ಯಬ್ಧೇನೋಚ್ಯತೇ ಲೌಕಿಕಾಕಾಶನ್ಯಾಪರವ್ಯೂ
ನಿರ್ದೇಶಃ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಮವ್ಯೋಮನಾಮ್ನಾನಿರ್ದೇಶ್ಯತೇ . ಲೌಕಿಕಾಕಾಶನಾಮ್ನಾ
ಬ್ರಹ್ಮವೈಲಕ್ಷಣ್ಯದರ್ಶನಾರ್ಥಂ ಪರಮಶಬ್ದಸ್ಯ ವ್ಯೋಮಶಬ್ದವಿಶೇಷಣರೂಪೇಣ
ನಿರ್ದೇಶಃ . ಅಥ ವಾ ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಾರ್ಥೋ ವಿಶೇಷರೂಪೇಣ ಸಕಲರಕ್ಷಕಃ .
ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂಕಾವ್ಯಾತುನಾ ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಓಂ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿರ್ಭವತಿ . ಯಥಾ
ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಂ, ತಥೈವಾಧಿಷ್ಠಾನರೂಪೇಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಸ್ಯ ರಕ್ಷಕಂ .
ಅಸ್ಮಿನ್ನೇವೋಂಕಾರಾತ್ಮಕೇ ತತ್ತ್ವೇ ಸಮಸ್ತದೃಶ್ಯಪ್ರಪಂಚಮಧ್ಯಸ್ತಂ .

ಅತ್ರಾನ್ಯದಪಿ ವಿಶೇಷಿತಂ - ಯಸ್ಮಿನ್ನೋಂಕಾರಾತ್ಮಕೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ದೇವಾ ಅಧಿವಿಶ್ವೇ
ನಿಷೇದುಃ . ಅತ್ರೈವ ಸರ್ವೇ ದೇವಾ ಆಶ್ರಿತಾಃ . ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕೋಂಕಾರಜ್ಞಾನಂ
ವಿನಾ ವೇದಸ್ಯ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನತ್ವಂ ಕೋ ನಾಮ ನಿವಾರಯಿಷ್ಯತಿ ?
ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಂ ವಿನಾ ಕಿಮಪಿ ನ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದೇವ
ಸ್ವರೂಪೇಽವಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವತಾದಾತ್ಮ್ಯಸ್ತರೂಪೋಂಕಾರೋಪಾಸನಯೈವಾಕ್ಷರಶ್ಚ
ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ . ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವಾದಸ್ಯೈತದೇವ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ - “ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ
ವ್ಯೋಮನ್” . ಅತೋ ವ್ಯೋಮಾತ್ಮಕೋಂಕಾರತ್ವಂ ಸರ್ವಥಾ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಂ .
ನಾದಾತ್ಮಿಕಾ ಪರಾತ್ಮಿಕಾ ಮೂಲಾಧಾರಸ್ಥಾ ವಾಗೇವೋಂಕಾರರೂಪಾ . ಅತ ಏವ
ಗೀತಾಯಾಮುಕ್ತಂ- - “ ಓಂ ತತ್ಸದಿತಿ ನಿರ್ದೇಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತ್ರಿವಿಧಃ ಸ್ಮೃತಃ (೧) ”

ಇತಿ . (೧. ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತಾ - ೧೭.೨೩) ಏತೇನ ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ತಚ್ಚಬ್ದೇನೋಚ್ಯತೇ .

ಪ್ರದರ್ಶಿತೇಯಮೃಗ್ ವ್ಯಾಕರಣದರ್ಶನಸಿದ್ಧಾಂತಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಣ ಆಧಾರಭೂತೇತಿ ಸಮಾಸೇನೋಚ್ಯತೇ. ನಿರುಕ್ತೇಽಸ್ಯ ಮಂತ್ರಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ತ್ರಿವಿಧೋಽರ್ಥ ಉಕ್ತಃ, ತಥಾ ಹಿ-ಪ್ರಥಮಂ ಸಾಯಣಸಮ್ಮತಾರ್ಥಂ ವಿಲಿಖ್ಯೋಂಕಾರಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯಾನಂತರಂ ಯಾಸ್ಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನತ್ರಯಂ ವಿಲಿಖಾಮಿ .

ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೇಣೋಕ್ತಮಸ್ಮಿನ್ ಮಂತ್ರೇ ಜೀವಾತ್ಮನಃ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಂ ಸ್ವರೂಪಮುಲ್ಲಖಿತಂ . ಯತೋ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷದಿ ಶಿಕ್ಷಾಕಲ್ಪಾದಿಸಹಿತಸ್ಯ ವೇದಚತುಷ್ಟಯಸ್ಯಾಪರವಿದ್ಯಾಯಾ ನಿರ್ದೇಶೋ ವಿದ್ಯತೇ (೨) . (೨. ಮುಂ ಉಂ ೧.೪-೫) ಚತುರ್ವೇದಸಂಬದ್ಧಾತ್ಮಕಾಕ್ಷರಾತ್ಮಕೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನಿ ದ್ಯೋತನಾತ್ಮಕಾ ದೇವಾಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ ಕ್ಷರಣರಹಿತೋಽವಿನಶ್ಚರಂ ತತ್ತ್ವಮಕ್ಷರಂ . ಏತದರ್ಥಂ ನಿತ್ಯಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಏವಾಕ್ಷರಶಬ್ದಾರ್ಥಃ . ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವಂ . “ಏತದ್ ವೈ ತದಕ್ಷರಂ ಗಾರ್ಗಿ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ವಿದ್ಯತೌ ತಿಷ್ಠತಃ (೩)” (೩. ಬೃಂ ಉಂ ೩.೭.೮-೯) ಇತ್ಯಾದಿಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಂ ಲಭತೇ . ಏವಮೇವ “ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ (೪)” .

(೪. ಮುಂ ಉಂ ೧.೫) ಏತನ್ಮುಂಡಕವಾಕ್ಯೇಽಪಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮೇವ . ಅಗ್ರೇ “ಯೇನಾಕ್ಷರಂ ಪುರುಷಂ ವೇದನತ್ಯಂ (೫)” . (೫. ತದೇವ - ೧.೨.೧೩) ಅತೋಽತ್ರ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಃ, ತಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ . ಏತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಋಚೋಽಕ್ಷರೇ ಇತಿ ಮಂತ್ರಭಾಗೇನ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಅಕ್ಷರಪದಾಭಿಧೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ “ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ” ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶೋಽರ್ಥಃ, “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಽರ್ಥಃ . ಆಕಾಶಸ್ಯ ಯಥಾ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ, ರೂಪರಹಿತತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂ ವಾಽರ್ಥಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ತಥೈವ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ ನೀರೂಪತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂಚ . ಅತಃ “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ದೇಶೇ ನ ಕಾಪ್ಯಾಪತ್ತಿಃ, ತದೇವ “ಓಂ” . “ಆಕಾಶಸ್ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ (೬)” (೬. ವೇಂ ಸೂಂ ೧.೧.೨೨) ಏತತ್ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇಽಪಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೇಣ

ಏತಸ್ಯಾ ಏವ ಋಚೋ ಘಟಕಸ್ಯ ಮಂತ್ರಸ್ಯ ಉದ್ಧಾರಃ ಕೃತಃ . ಏವಂ ಆಕಾಶಃ ಪರಮವ್ಯೋಮ, “ಋ” ಇತ್ಯಾದಯಃ ಶಬ್ದಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಾಚಕಾಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣಾತ್ಮಕಃ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನಿ ಸರ್ವೇ ದ್ಯೋತನರೂಪಾ ದೇವಾ ಆಶ್ರಿತಾ ಅವತಿಷ್ಠಂತೇ . “ಋಚೋ ಅಧಿ ನಿಷೇದುಃ” ಅತ್ರ “ಋಕ್” ಇತಿ ಶಬ್ದೇನ ಸಮಸ್ತವೇದಸ್ಯೈವಾವಗತಿರಿತಿ . ಸರ್ವೇ ಚ ವೇದಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪರ್ಯವಸಿತಾ ಇತಿ “ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ ಪದಮಾಮನಂತಿ (೭)” (೭. ಕಂ ಉಂ ೨.೧೫) ಅನೇನ ವಾಕ್ಯೈಸ್ತದೇವ

ಏತನ್ಮುಂಡಕವಾಕ್ಯೇಽಪಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮೇವ . ಅಗ್ರೇ “ಯೇನಾಕ್ಷರಂ ಪುರುಷಂ ವೇದನತ್ಯಂ (೫)” . (೫. ತದೇವ - ೧.೨.೧೩) ಅತೋಽತ್ರ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಃ, ತಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ . ಏತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಋಚೋಽಕ್ಷರೇ ಇತಿ ಮಂತ್ರಭಾಗೇನ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಅಕ್ಷರಪದಾಭಿಧೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ “ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ” ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶೋಽರ್ಥಃ, “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಽರ್ಥಃ . ಆಕಾಶಸ್ಯ ಯಥಾ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ, ರೂಪರಹಿತತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂ ವಾಽರ್ಥಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ತಥೈವ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ ನೀರೂಪತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂಚ . ಅತಃ “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ದೇಶೇ ನ ಕಾಪ್ಯಾಪತ್ತಿಃ, ತದೇವ “ಓಂ” . “ಆಕಾಶಸ್ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ (೬)” (೬. ವೇಂ ಸೂಂ ೧.೧.೨೨) ಏತತ್ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇಽಪಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೇಣ

ಏತನ್ಮುಂಡಕವಾಕ್ಯೇಽಪಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮೇವ . ಅಗ್ರೇ “ಯೇನಾಕ್ಷರಂ ಪುರುಷಂ ವೇದನತ್ಯಂ (೫)” . (೫. ತದೇವ - ೧.೨.೧೩) ಅತೋಽತ್ರ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಃ, ತಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ . ಏತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಋಚೋಽಕ್ಷರೇ ಇತಿ ಮಂತ್ರಭಾಗೇನ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಅಕ್ಷರಪದಾಭಿಧೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ “ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ” ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶೋಽರ್ಥಃ, “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಽರ್ಥಃ . ಆಕಾಶಸ್ಯ ಯಥಾ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ, ರೂಪರಹಿತತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂ ವಾಽರ್ಥಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ತಥೈವ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ ನೀರೂಪತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂಚ . ಅತಃ “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ದೇಶೇ ನ ಕಾಪ್ಯಾಪತ್ತಿಃ, ತದೇವ “ಓಂ” . “ಆಕಾಶಸ್ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ (೬)” (೬. ವೇಂ ಸೂಂ ೧.೧.೨೨) ಏತತ್ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇಽಪಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೇಣ

ಏತನ್ಮುಂಡಕವಾಕ್ಯೇಽಪಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮೇವ . ಅಗ್ರೇ “ಯೇನಾಕ್ಷರಂ ಪುರುಷಂ ವೇದನತ್ಯಂ (೫)” . (೫. ತದೇವ - ೧.೨.೧೩) ಅತೋಽತ್ರ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಃ, ತಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ . ಏತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಋಚೋಽಕ್ಷರೇ ಇತಿ ಮಂತ್ರಭಾಗೇನ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಅಕ್ಷರಪದಾಭಿಧೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ “ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ” ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶೋಽರ್ಥಃ, “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಽರ್ಥಃ . ಆಕಾಶಸ್ಯ ಯಥಾ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ, ರೂಪರಹಿತತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂ ವಾಽರ್ಥಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ತಥೈವ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ ನೀರೂಪತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂಚ . ಅತಃ “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ದೇಶೇ ನ ಕಾಪ್ಯಾಪತ್ತಿಃ, ತದೇವ “ಓಂ” . “ಆಕಾಶಸ್ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ (೬)” (೬. ವೇಂ ಸೂಂ ೧.೧.೨೨) ಏತತ್ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇಽಪಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೇಣ

ಏತನ್ಮುಂಡಕವಾಕ್ಯೇಽಪಿ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮೇವ . ಅಗ್ರೇ “ಯೇನಾಕ್ಷರಂ ಪುರುಷಂ ವೇದನತ್ಯಂ (೫)” . (೫. ತದೇವ - ೧.೨.೧೩) ಅತೋಽತ್ರ ಅಕ್ಷರಶಬ್ದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕಃ, ತಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ . ಏತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಋಚೋಽಕ್ಷರೇ ಇತಿ ಮಂತ್ರಭಾಗೇನ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಅಕ್ಷರಪದಾಭಿಧೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ “ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ” ವ್ಯೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಭೂತಾಕಾಶೋಽರ್ಥಃ, “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಽರ್ಥಃ . ಆಕಾಶಸ್ಯ ಯಥಾ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ, ರೂಪರಹಿತತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂ ವಾಽರ್ಥಃ, ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಪಿ ತಥೈವ ನಿರ್ಲೀಪತ್ವಂ ನೀರೂಪತ್ವಂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿತ್ವಂಚ . ಅತಃ “ಪರಮವ್ಯೋಮ” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ದೇಶೇ ನ ಕಾಪ್ಯಾಪತ್ತಿಃ, ತದೇವ “ಓಂ” . “ಆಕಾಶಸ್ತು ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್ (೬)” (೬. ವೇಂ ಸೂಂ ೧.೧.೨೨) ಏತತ್ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇಽಪಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯೇಣ

ಸಿದ್ಧಂ, ಯೇನ ಸರ್ವೇ ದೇವಾಃ ಸ್ವರೂಪಂ ಲಭಂತೇ, ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನಂ ಕುರ್ವಂತಿ, ತದ್ ಯದಿ ಮಾನವಾ ನ ಜಾನಂತಿ ತದಾ ಋಜ್ಞಂತ್ರೇಣ ತಸ್ಯ ಕೋ ಲಾಭಃ ? ಅರ್ಥಾದ್ ಋಗಾದಿಶಬ್ದಜಾಲಂ ತಸ್ಯ ಕೃತೇ ವ್ಯರ್ಥಮೇವ . ಬ್ರಹ್ಮವೇದಸಾಧನಂ ವೇದೋ ವೇದವೇದ್ಯಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮ . ಸರ್ವವೇದವೇದ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಂ ವಿನಾ ವೇದವಿಹಿತಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಣೋಽನುಷ್ಠಾನಂ ವೃಥೈವ, ಏವಮೇವ ಋಜ್ಞಂತ್ರಸಮೂಹಸ್ಯ ತಾದೃಶಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕೃತೇ ವ್ಯರ್ಥಮೇವ . “ಯೇ ಇತ್”, “ಯೇ ಏವ” ಯೇ ಏತದಕ್ಷರಪದವಾಚ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಾನಂತಿ ತ ಏವ “ಸಮಾಸತೇ” ಸಮ್ಯಕ್ ತಿಷ್ಠಂತಿ, ಅರ್ಥಾತ್ ಸ್ವರೂಪೇ ತಿಷ್ಠಂತಿ . ಏತಾದೃಶಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಸಂಸಾರೇ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರ್ನ ಭವತಿ . ಅಥ ವಾ “ಯೇ ವಿದುರಿತ್” ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ಜಾನಂತಿ, ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತತ್ತ್ವೈವ “ಸಮಾಸತೇ” ಸಮಸ್ತಸತ್ರಸ್ಯ “ಸಂ=ಯುಗಪತ್” ಅನುಷ್ಠಾನಂ ಕುರ್ವಂತಿ, ಅರ್ಥಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ ಕರ್ಮಣೋಽನುಷ್ಠಾನಂ ವಿನೈವ ಸಕಲಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಫಲಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ . ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನೈವ ಸಮಸ್ತಫಲಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕೃತಕೃತ್ಯಃ ಪೂರ್ಣತೃಪ್ತೋ ಭವತಿ . ಕರ್ಮಫಲಲಾಭಾರ್ಥಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಪುರುಷಸ್ಯ ಕೃತೇ ಕರ್ಮಣೋಽನುಷ್ಠಾನಸ್ಯಾವಶ್ಯಕತಾ ನ ಭವತಿ .

ಯಾಸ್ಯೇನ ಚ ಮಂತ್ರಸ್ಯ ತ್ರಿವಿಧಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕೃತಾ . ಪ್ರಥಮಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಶಾಕಪೂಣಿಸಮ್ಮತಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಶಾಕಪೂಣಿಪುತ್ರಸ್ಯ ತೃತೀಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಚಾತ್ಮವಾದಿಸಮ್ಮತಾ . ತತ್ರ ಶಾಕಪೂಣಿಮತೇ ಮಂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಊಂಕಾರಃ, ತತ್ಪ್ರಮತೇ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಂತರ್ವರ್ತೀ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ . ತೃತೀಯಮತೇ ಚ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಮೇವ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಂ .

ಶಾಕಪೂಣಿಮತೇ ಮಂತ್ರಾಂತರ್ಗತಸ್ಯಾಕ್ಷರಶಬ್ದಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಊಂಕಾರಃ . ಊಂಕಾರಂ ವಿನಾ ಋಜ್ಞಂತ್ರಾರ್ಥೋ ವ್ಯರ್ಥಃ, ಕಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ಮಣಃ ಸಾಧನಂ ತೇನ ನ ಭವತಿ . ಊಂಕಾರ ಏವ ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ . ಊಂಕಾರೇ ವಿವಿಧಶಬ್ದಸಮೂಹಾಃ ಪರ್ಯವಸಿತಾ ಇತಿ ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ . ಭೂತಾಕಾಶಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಾದೋಂಕಾರಃ ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ . ಊಂಕಾರಸ್ಯ ಅಕಾರೋಕಾರಮಕಾರಾತ್ಮಕಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಮಾತ್ರಾತ್ರಯಸ್ಯೋ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನುಸ್ಮೃತಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯಂ ವಿದ್ಯತೇ, ತದೇವ ಪರಮಂ ವ್ಯೋಮ, ತದೇವ ಚ ಕ್ಷರಣವರ್ಜಿತತ್ವಾದ್ ಅಕ್ಷರಂ . ವಿಶೇಷಾವಸ್ಥಾಯಾಂ ಕ್ಷರತ್ವೇಽಪಿ ಸರ್ವವಿಶೇಷಾನುಸ್ಮೃತಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯಮಕ್ಷರಂ . ಋಗಾದಿ ಸರ್ವೇ ಶಬ್ದಾ ಏವ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಾ . ವಿಶೇಷಮಾತ್ರಮೇವಾನುಗತಸಾಮಾನ್ಯೇಽವಸ್ಥಿತಂ . ಸಮಸ್ತಮೃದ್ವಿಶೇಷೋ ವಿಶೇಷಾನುಗತಮೃತ್ಸಾಮಾನ್ಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ, ದೀಪ್ಯಾತ್ಮಕದೇವಪ್ರಕಾಶಃ ಋಗಾದಿಮಂತ್ರಃ . ಶಬ್ದವಿಶೇಷತ್ವಾಚ್ಚ ಮಂತ್ರಸ್ಯ ಕ್ಷರತ್ವಂ . ಸಮಸ್ತಂ ಕ್ಷರಮೇವಾಕ್ಷರೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ . ಅತ ಏವ ಮಂತ್ರಪ್ರಕಾಶ್ಯಾ ದೇವಾ ಮಂತ್ರೇಣ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮ್ನಿ

ಅಕ್ಷರೇ ಅಧಿನಿಷ್ಣಾಸ್ತಿಷ್ಠಂತಿ . ಅನೇನೈವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ “ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಘಿ ನಿಷೇದುಃ” ಇತ್ಯುಕ್ತಂ . ಸರ್ವೋಪ್ಯರ್ಥಸ್ತದರ್ಥವಾಚಕಶಬ್ದಸ್ಯ ಪರಿಣಾಮೋ ವಿವರ್ತೋ ವಾ ? ತಥಾ ಚಾರ್ಥಮಾತ್ರಂ ವಾಚಕೇ ಶಬ್ದೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ . ಅರ್ಥೇಷ್ಟೇವ ಶಬ್ದಃ ಸರ್ವತ್ರಾನುಸ್ಯೂತೋ ವಿದ್ಯತೇ . ಶಬ್ದವಿಶೇಷೋಽಪಿ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಇತಿ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯಂ ಪರಮಮಕ್ಷರಂ ವ್ಯೋಮ ಇತಿ ಸರ್ವಃ ಶಬ್ದವಿಶೇಷ ಊಂಕಾರಾತ್ಮಕೇ ಶಬ್ದೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ . ಅಕಾರಾದಿತ್ರಯಸ್ಯೋಪಶಾಂತಾವೋಂಕಾರೋ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ . ಅತ ಏವ ನು “ಊಂಕಾರ” “ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ” ಇತಿ ಶ್ರುತಾವುಕ್ತಂ . ವಿಭೂತಿಸಹಿತಸ್ಯ ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕಸ್ಯ ವ್ಯೋಮೋ ಜ್ಞಾನಾಭಾವೇ ಋಗಾದಿಮಂತ್ರೇಣಾಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಿರ್ನ ಕದಾಪಿ ಸಂಭಾವ್ಯತೇ . ಯತಃ ಸಮಸ್ಯೋಪ್ಯಯಂ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಶ್ಚೈತನ್ಯೈವಾಕ್ಷರಸ್ಯ ವಿಭೂತಿಃ . ಅಕ್ಷರವಿಭೂತಿಷು ದೀಪ್ಯಾತ್ಮಕಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯೈವ ಮಂತ್ರೇ ನಿರ್ದೇಶಃ .

ಮೀಮಾಂಸಾದರ್ಶನೇ ಮಂತ್ರಾತ್ಮಕೋ ದೇವಃ ಪ್ರಧಾನಭೂತೋಽರ್ಥವರ್ಗಃ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಶ್ಚೇತಿ ಊಕಾರೇ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯೇ ಸ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ .

ಅರ್ಥಸಮೂಹೋಽರ್ಥಾನುಗತವಾಚಕಶಬ್ದವಿಶೇಷೇ ವಾಚಕಃ ಶಬ್ದ ಓಂ ಕಾರೇ, ಓಂ ಕಾರಶ್ಚ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಇತಿ ಪರಮವ್ಯೋಮಾಕ್ಷರಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾರ ಇತಿ . ಸಾಂಖ್ಯೇ ಅವ್ಯಕ್ತಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮೇಷ ಏವ ಹೇತುಃ “ಭೇದಾನಾಂ ಪರಿಣಾಮಾತ್ ಸಮನ್ವಯಾತ್” ಇತ್ಯನೇನೋಕ್ತ ಇತಿ ಸಮನ್ವಯಹೇತುನೈವಾತ್ರ ಪರಮವ್ಯೋಮೋಕ್ಷರಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಃ ಮಂತ್ರೇ ಪ್ರದರ್ಶಿತಾ . ಏಷ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮವಾದೋ ವ್ಯಾಕರಣಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಧಾರಭೂತಃ . ತದ್ಯಥಾ -

ಅನಾದಿನಿಧನಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದತತ್ತ್ವಂ ಯದಕ್ಷರಂ .

ವಿವರ್ತತೇಽರ್ಥ ಭಾವೇನ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಜಗತೋ ಯತಃ .. (ವಾ0 ಪ0 ೧.೧ .)

ಇತಿ ವಾಕ್ಯಪದೀಯೋಪಕ್ರಮೇ ವ್ಯಾಕರಣರಾದ್ಧಾಂತಪ್ರದರ್ಶನೇ ಉಕ್ತಂ . ಏಷೈವ ಋಕ್ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವಾದಾಖ್ಯದಾರ್ಶನಿಕಸಿದ್ಧಾಂತಮೂಲಭೂತಾ .

ದೇವಪ್ರಧಾನಾರ್ಥರಾಶಿಃ ಶಬ್ದರಾಶಿಶ್ಚ ಪರಮವ್ಯೋಮಾಕ್ಷರರೂಪೇಣ ಯದಿ ನ ಜ್ಞಾಯೇತೇ, ತದಾ ಮಂತ್ರಭಾಗಸ್ಯ ವ್ಯರ್ಥತಾಂ ಕೋ ನಾಮ ನಿವಾರಯಿತುಮೀಷ್ಟೇ ? ಅರ್ಥರಾಶೀಃ ಶಬ್ದಸಮೂಹಸ್ಯ ಚಾಕ್ಷರರೂಪೇಣ ದರ್ಶನದಶಾಯಾಂ ದ್ರಷ್ಟ್ಯಣಾಮಪ್ಯರ್ಥತಾದಾತ್ಮ್ಯಂ ಜಾಯತೇ . ಅಕ್ಷರತಾದ್ಭಾವ್ಯಪ್ರಾಪ್ತೌ ದ್ರಷ್ಟ್ಯಾ ಪ್ರಣವವಿಗ್ರಹಾತ್ಮನಿ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟಃ ಸಮೀಕೃತೋ ಭವತಿ . ಸರ್ವಾನುಸ್ಯೂತಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯದ ದ್ರಷ್ಟ್ಯಾ ಅಪಿ ಶಬ್ದಾನುಸ್ಯೂತಃ ಸನ್ ಸಮೀಕೃತೋ ಭವತಿ . ವಿಶೇಷಲೇಶವರ್ಜಿತಃ ಸನ್ ನಿರ್ವಾಣಮಾಪ್ನೋತಿ . ನಿವಿಶೇಷಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯಮೇವ ನಿರ್ವಿಶೇಷಚಿತ್ಸ್ವರೂಪಂ ಸರ್ವಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪಂ .

ಚಿತ್ರಕಾಶ ಏವ ಶಬ್ದಾಂತರ್ವರ್ತೀ ಸನ್ ಭಾಸತ ಇತಿ ಶಬ್ದೋಪ್ಯರ್ಥಪ್ರಕಾಶಕೋ ಜಾಯತೇ . ನಾತ್ರ ಸಂದೇಹೋ ಯಚ್ಚಬ್ಧಬ್ರಹ್ಮವಾದೀ ವೈಯಾಕರಣೋಽಪಿ ಚಿತ್ಸ ರೂಪವಾದೀ ಏವ . ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವಾದಸ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣಮತಸ್ಯ ಶಾಕಪೂಣಿರೇವ ಪ್ರವರ್ತಕಃ . ಇದಾನೀಮೋಂಕಾರಸ್ವರೂಪಪ್ರದರ್ಶನೋಪಕ್ರಮೇ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾದ್ ವಿರಮ್ಯತೇ ವಿಸ್ತರಭಯಾತ್ .

ಶಾಕಪೂಣಿಪುತ್ರಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ -

ಶಾಕಪೂಣಿಪುತ್ರೋಽನಯಾ ಋಚಾ ಸಂವಿದಾತ್ಮಕಸ್ಯ ತೇಜಸಃ ಪ್ರಕಾಶಂ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ ದೀಪ್ತಿಪ್ರತೀಕಭೂತಸ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ಯ (ಅಖಂಡಾದಿತೇಃ ಪುತ್ರಸ್ಯ) ಯನ್ಮಂಡಲಂ, ತನ್ಮಧ್ಯವರ್ತಿನೋ ಹಿರಣ್ಮಯಪುರುಷಸ್ಯ ಬೋಧಕತ್ವಮಂಗೀಕರೋತಿ; ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಕಾದ್ ಋಚ್ ಧಾತೋನಿಷ್ಪನ್ನ ಏಷ ಋಕ್ ಶಬ್ದಃ . ಅತ ಏವ “ಯದೇನಮರ್ಚಂತಿ” ಇತ್ಯುಕ್ತಂ . ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಸ್ಯ ಸವಿತ್ರಾತ್ಮಕಸ್ಯ ಸರ್ವ ಏವ ತೇಜಸಃ ಪ್ರಾಪ್ತರ್ಥಮರ್ಚಂತೀತಿ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಸ್ಯಾತ್ರ ಋಕೃಬ್ಧಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಂ . ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಭಿನ್ನ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಮಧ್ಯವರ್ತೀ ಹಿರಣ್ಮಯ ಪರಮೇಶ್ವರ ಏವಾಕ್ಷರಃ; ಸ ಏವ ಚ ಪರಮವ್ಯೋಮ . ತಸ್ಮಾದೇವ ಸರ್ವಮೋತಂ . ಉಕ್ತಂ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ - “ಯ ಏಷ ಅಂತರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ (೧) ” (೧. ಛಾಂ ೮೦ ೧.೬.೬ .) ಇತಿ . ಅಸ್ಯಾಂ ಶ್ರುತಾವಪಿ ಆದಿತ್ಯಮಧ್ಯವರ್ತೀ ಪುರುಷ ಏವ ಪರಮೇಶ್ವರ ಉಚ್ಯತೇ . “ಅಂತಸ್ತಧ್ಧರ್ಮಾಪದೇಶಾತ್ (೨) ” (೨. ವೇಂ ಸೂಂ ೧.೧.೨೦ .) ಸೂತ್ರೇ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಮಧ್ಯವರ್ತೀ ಪುರುಷ ಏವ ಪರಮೇಶ್ವರತ್ವೇನ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ . ಮಂತ್ರಸ್ಥದೇವಶಬ್ದೇನಾದಿತ್ಯರಶ್ಮಿಸಮೂಹ ಏವ ವರ್ಣ್ಯತೇ . ರಶ್ಮಿಸಮೂಹಸ್ಯ ದ್ಯೋತಮಾನತ್ವಾದ್ ದೇವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯತ್ವಂ . ಏಷ ರಶ್ಮಿಸಮೂಹೋ ದ್ಯೋತಮಾನೇ ಅಧಿನಿಷಣ್ಣೋ ವರ್ತತೇ . ಏತದಕ್ಷರಾಪರಿಜ್ಞಾನಂ ವಿನಾ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಾತ್ಮಚರ್ಚಾ ಕಿಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ? ತನ್ಮಧ್ಯವರ್ತಿನಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಂ ವಿನಾ ಆದಿತ್ಯಜ್ಞಾನಂ ನ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ . ತಜ್ಞಾತ್ವೈವ ಸಮಾಸತೇ=ಸಮ್ಯಗ್ಭಾವೇನ ಸ್ಥಿತೋ ಭವತಿ, ಅರ್ಥಾತ್ ಸ್ವಸ್ವರೂಪೇ ಸ್ಥಿತಿಂ ಲಭತೇ . ತೇಜೋಮಯತ್ವಾನ್ನ ಸ ಪುನರಾವರ್ತತೇ .

ತೃತೀಯವ್ಯಾಖ್ಯಾ -

ಆತ್ಮವಾದಿನಾಂ “ಋಕ್” ಶಬ್ದಸ್ಯಾರ್ಥೋ ಶರೀರಂ . ಶರೀರಸ್ಥಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ ದೇವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯಾನಿ ವಿಷಯಾಣಾಂ ದ್ಯೋತನಾದ್ ದೇವತ್ವಮುಚ್ಯತೇ . ದ್ಯುತ್ ಧಾತೋದೇವಶಬ್ದೋ ಜಾಯತೇ . ಶರೀರಸ್ಥಿತೇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಮಾದ್ ವಿಭಿನ್ನವಿಷಯಜ್ಞಾನಾತ್ ತದ್ ವಿಷಯವಿಷಯಕವಿಶೇಷವಿಜ್ಞಾನಸಮೂಹೇಽನುಸ್ಯೂತೋ ನಿರ್ವಿಶೇಷಪ್ರಕಾಶ ಏವಾಕ್ಷರಪದಾಭಿಧೇಯಃ . ಅತ ಏವ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಸ್ವರೂಪಾತ್ಮನೋಽಜ್ಞಾನೇ

ಶರೀರೇಣ ನ ಕಿಮಪಿ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ? ಭಿವನಸಾಫಲ್ಯಾಯ ನಿರ್ವಿಶೇಷಚಿನ್ಮಾತ್ರಾಕ್ಷರಜ್ಞಾನಂ .
. ತಜ್ಞಾನೇನ ಚ ದ್ರಷ್ಟುಃ ಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರೇವಸ್ಥಿತಿರ್ಭವತಿ .

ಅತ ಓಂಕಾರ ಏವ ಸರ್ವಂ ಸಾಮಾನ್ಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಿತಿ ತದುಪಾಸನಾ ಕರಣೇಯೇತಿ .

ಮನುಸ್ಮೃತಾವಪ್ಯುಕ್ತಂ - “ಏಕಾಕ್ಷರಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ (ಃ)” (ಃ. ಮನು0 ೨.೮೩ .)

ಟೀಕಾಯಾಂಚ ಏಕಾಕ್ಷರಮೋಕಾರಃ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾವಾಪ್ತಿಹೇತುತ್ವಾತ್

. ಅಗ್ರೇ ಚ-ಅಕ್ಷರಂ ದುಷ್ಕರಂ ಜ್ಞೇಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೈವ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ . ಅಕ್ಷರಂ ಪ್ರಣವರೂಪಮಕ್ಷಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಹೇತುತ್ವಾತ್ .

ಜೈನದರ್ಶನೇಽಪಿ “ಅರ್ಹತ್” ಇತ್ಯಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಅಶರೀರಸ್ಯ ವಾ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಂ “ಅ”

ಇತಿ ಆಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಂ “ಆ” ಇತಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಂ

“ಉ” ಇತಿ ಮುನೇಃ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಂ ಮ ಇತಿ ಪಂಚಭಿರಕ್ಷರೈಃ “ಓಂ” ತ್ರಿಲೋಕಾಕಾರಃ

. ತಸ್ಮಾದೋಂಕಾರಸ್ಯ ಸರ್ವೈರೇವ ದೀಪ್ತಿರೂಪತ್ವಮಂಗೀಕೃತಮಿತಿ .

ಲೇಖಕಃ - ಡಾ० ಮಹಾಪ್ರಭುಲಾಲ ಗೋಸ್ವಾಮೀ,

ಆಚಾರ್ಯೋಽಧ್ಯಕ್ಷಶ್ಚ

ತುಲನಾತ್ಮಕಧರ್ಮದರ್ಶನವಿಭಾಗಸ್ಯ

ಸಂಪೂರ್ಣಾನಂದಸಂಸ್ಕೃತವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯೇ

Proofread by Meera Iyer

——
Omkarasya Darshanikam Svarupam
pdf was typeset on November 15, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

